

891.99

U-83

19 NOV 2010

[illegible]

U, U, U

ጥ ደ ጣ ኮ ህ ደ ህ ስ በ ኮ ቅ ኮ ኮ ን

ՈՂԵՐԳՈՒԹԻՒՆ 4 ԱՐԱՐՈՒԱԾՈՎ

(Ներկայացման իրառումը վերադառնում է հեղինակին)

第 10 章 数据库系统

Сопутств. С. ПОЛУЧЕНЫ

1909

891.99

4-23

331.99

Ա-83

20 Ն

Հ Ն Ձ Ա Կ Ե Ա Ն Հ Ե Ր Ո Ս



Գ Ր Ի Գ Ո Ր Գ Ը Լ Ը Ճ Ե Ա Ն Ի,

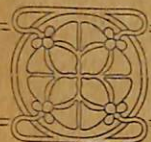
Ա Ն Ձ Ն Ո Ւ Է Ր Հ Ս Յ Ր Ե Ն Ա Ս Է Ր Ի Ն,

Ա Ն Մ Ո Ռ Ա Ց Ե Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ի Ն

Ե Ր Ա Խ Տ Ա Դ Է Տ

Հ Ե Ղ Ի Ն Ա Կ Է Ն

1902



Տպագրութիւն Տ. ՏՈՂՐԱՍՏԱՅԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ, Զարգ. խան, թիւ 42

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

ՇԻՒՔՐԻ ՊԷՅ.	35 տարեկան, հայասեր Քիւրտ ցեղապետ:
ՄԵԼ. ՄՈՒՐԱՏ.	50 տարեկան, ազատական գործիչ:
ԳԱՐԻԷԼ.	20 տարեկան, Մելիք Մուրատի որդին:
ՍԻՐԱՆՈՅԵ.	18 տարեկան, Մելիք Մուրատի աւելիկը:
ՀՐԱԶԵԱՅ.	26 տարեկան, ֆեղայի:
ՏԷՐ ՂՈՒԿԱՍ.	45 տարեկան, զիւղի բահանան:
ԱԶՆԱՒՈՒՐ.	40 տարեկան, Թաղական Խորհրդոյ անդամ:
ՍԱՅԻՏ ՊԷԿ.	40 տարեկան, բռնակալ Քիւրդ ցեղապետ:
ԱԼՈ.	35 „ „ Սիրանոյշն
ԲԷՇԻՐ.	40 „ „ խոհանոցող
ԳԱՍԸՄ.	25 „ „ Բրդեր:
ՇԵՐՈՒԿ.	
ՊԱՌԱԻ.	

Հայ գիւղացիներ, Յեղափոխականներ, Բրդեր:

Դեպքը տեղի կունենայ Բալտի գիւղերը



10774-24

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐՈՒԱԾ

Բեւոր կ'ներկայացնէ ձոխ քուսակաւորեամբ, սևաւոտ մը: Հրաջեւոյ ձախ կողմէն կ'առնէ՝ սպառազէն, լազի հագաւատիկ կանցնի աշակոյմը, կ'եստի կոնդի մը վրայ. հրացանը ձեկաց վրայ, ձեռքերը ձեռքին դրամ՝ կ'խորատուգոյի մոքերու մէջ: Խորէն կ'ըստին քոչեւոյ ճոռոյիսներ:

ՏԵՍԻՒ Ա.

Հրաջեւոյ.— Հայտատանի բազմաթիւ հովիտներէ չքնաղ թագոհին է, իրաւ որ, Վարդինեաց հովիտը, որմէ անցայ հիմա: Մարդու հողին հրճուանք մը կ'զգայ այդ հովիտին ի տես. . . Ինչ հարուստ բուսականութիւն, ինչ հոտաւէտ ծաղկունք, ինչ հողեպարտ տեսարաններ, ինչ պատուական ջրեր. . . Աւաղ, սակաւ, ինչ օդուտ, երբոր ամէն կողմ ամայութիւն կը տիրէ. կարծես աշխարհի ստեղծմանէն ի վեր մարդ-մարդասանք չէ բնակած հոս. . . Միմիայն ասդին-անդին երևցող քաղքնուն ու դիւղերուն, վանքերուն ու ապարանքներուն աւերակները կ'վկայեն որ Հայտատանի այս փարթամ գաւառը, Զորքորդ Հայքը, ատենօք ունեցած է չէն ու պայծառ, խիտ բնակչութիւն մը: Անոնք կը վկայեն նոյնպէս, որ այս երկրին գլխէն անցած է սոսկալի փոթորիկ մը բարբարոսական հեղեղ մը՝ ամէն կողմ չիտան ու աւեր սփռելով. . . Ահ Վարդինեաց հովիտ, Վարդինեաց հովիտ, ուր է բնակչութիւնդ, ուր են քեզ պալատացնող ժրջան ձեռքերը, մինչեւ ե՞րբ պիտի մնաս այս ողբալի վիճակին մէջ. . . մինչեւ արդաւանդ հողերդ ու բնական հարստութիւններդ միլիոնաւոր մարդիկ կ'ընան երջանկացնել, բնիկ ժողովուրդդ՝ լիովին դուրկ կ'ենանք, գոյքի

եւ պատուի ապահովութենէն զազանաւորութեան անհաշիւ քանակներու երեսէն օտոր աշխարհներ կ'թափառի, օրուան հացին կարօտ, հայրենի օջախին կարօտ, քեզ կարօտ... Ասոնց փախարէն զազաններն ու վայրենի կենդանիք կը վխտան չորս կողմի... Երբեմն կենդանու դրախտի վերածուած է համատարած աւերակի մը, որուն վրայ լացո՛ղ մ'իսկ չկայ... Համբոյր մեծախորհուրդ աւերակացի... (ոսֆի կայնելով) Սակայն այս ի՞նչ չնուկներ են որ կ'լսուին... Գազան մ'է արդեօք, սը ճամբուն վրայ թռւիւնքը խորտակելով՝ տերեւոց չընկնեներով գերեզմանային լուսնիներ կ'լսանգարէ... (չտողութիւնը շարելով մէկի կ'ընէ) Ո՛հ, աւելի ոտնաձայնի կ'ոմանի (զգուշութեամբ երկու քայլ կ'առնէ դէպի խորը եւ ձախակողմը կ'դիտէ) ոչինչ չերեւար այս կողմը (Դէպի աջ կ'նայի եւ զարհուրած կ'ոչէ) Ո՛հ, Աստուած ի՞մ ի՞նչ կ'տեսնամ... Իրէք հսկայ քրդեր չքաղ կին մը բռնած, գեանաւոր կը բերեն այս կողմը... Եւ ո՞վ ըլլալու է այս թշուառ կինը... (ուշի ուշով կը դիտէ այն կողմը) Ա՛հ, անշուշտ Հայուհի մը, զոր այդ մարգակերդ զազանները կ'ուզեն զոհել իրենց վաւաչոտ կրքերուն... Ահա՛ կը մօտենան... (ծառի մը ետեւ դարան կ'մտնէ, ֆիշ վերջը կ'ընէ իրենց կանացի յուսակոտ ձիւ մը) Քանի հաբիւր տարի է որ այս ճիւղ կ'ըսքանայ եւ բռնակալներու ականջը չլսեր զայն... (Ա. Խ, ՊԱՏԻՒՍ ԿԱՄ ԶԷՆՅ ՄԸ կ'ընէ իրեն արտաքին շեշտով: Հրաչեայ կ'զննէ հրազանը եւ գօշի միջի արձանակը) Պատիւս կամ գէ՛նք մը, կ'ըսէ զոհին ձայնը Ահա՛, քոյր իմ, գէ՛նք մը, (հրազանը ցոյց տալով դէպի աջ) եւ անոր հետ ալ քեզի մատող կեանք մը պատրաստ է հոս: (Միւս Հրաչեայ կ'պատասխանի զորս եղևնի քաջութեամբ, աջ կողմէն կ'մտնէ Այո, Բեշիր եւ Գաւրմ իրենց հետ փախուելով Սիրանոյն, որ միգեր ի գործ կ'զննէ ճողոպրի անոնց ձեռքէն մոզեցնելու խաղաղութեամբ զինքը կաշկանդող ձեռքեր: Բեշիր մեջքէն փրկելու ուսերէն վար կ'առնէ հրազանները, կ'զննէ մի կողմ եւ կ'աշխատի անկապել Սիրանոյնը):

ՏԵՍԻՆ Բ:

Հրաչեայ, Այո, Բեշիր, Գաւրմ եւ Սիրանոյն:

Այո (Չորս կողմը դիտելով):—Վերջապէս հասանք մեր նպատակին, հնաշխարհիկ աղջիկ... Հիմա Աստուած ալ զայ, չի կրնար խել քեզ մեր ձեռքէն...:

Բեշիր.—Այս չարածոն աղջիկը, որ տանութերուդ զարուհը նոր կ'ըլլորէ, իր գեղեցկութեամբ մեր ցեղապետ Սայիդ պէկը խելքը գլխէն տարեր է... Այ անխճուած Հայեր, ինչո՞ւ ձեր աղջիկներն այսքան սիրուն կ'ըլլան...:

Այո.—Եւ այսքան կամակոր, այսքան յանդուգն ըսէ...:

Գաւրմ.—Երբեք Սայիդ պէկն այս անպիտանին անունն որ կուտայ, մուխն ականջէն կ'ելլէ... Բայց ասոր հայրն անոնցմէ չէ, որք սպառնալիքի կամ երկիւղի ազդեցութեամբ աղջիկներն կը յանձնեն... (Սիրանոյն) Է՛հ, սիրուն աղջիկ, հիմա ամէն բան լինցած է... ի գուրդու գլխիդ մի չարաբեր:

Բեշիր.—Ձիս զարմանողն որն է, գիտէ՞ք, սա անթեւ հրեշտակը, որ ստեղծուած է յատկապէս եւ միայն մեր հաճոյքներուն ծառայելու համար, քիչ մը առաջ կ'փորձէր զոչոյն քաշել մէջքէս... Մէկ մը հարցնէր իրան թէ Հայ աղջիկն ո՞ր, զառնին ո՞ր... Հայ երիտասարդները զէնքի մը երես տեսնան նէ՛ օրուան մը ճամբայ կ'փախին, այս քեքուշիկ աղարածը զէնքի ձեռք կ'ոտնէ... հա՛ հա՛ հա՛ հա՛...:

Այո.—Իրաւ որ չա՛տ վարձոց ալք է Հայը, վախկոտ, քծնող...:

Գաւրմ.—Ինչ կ'ըսէք, սակայն, սա աղջկան, որ ամբողջ ժամ մ'է կ'չարչարէ մեզ եւ չուզեր հասկնալ որ այլեւս ո՛չ թախանձանքը կ'օգնէ՛ զինքը մեր հաճոյքին ծառայեցնելէ փրկելու համար, ո՛չ սպառնալիքն եւ ոչ ալ ո՛ր եւ է ուրիշ միջոց...:

Սիրանոյն.—(Չարացիոս շեշտով).—Վատն է...:

Բեշիր.—Լո՛ւէ, չան լակոտ... հիմա հոգիդ կ'առնեմ...:

Սիրանոյն.—Հոգիս կ'առնէք, այո՛, բայց ոչ պատիւս...:

Գաւարմ.— Սուրբ հայեցէք մէյ մը, տակաւին լիզուէն ալ կ'թրջէ. . .

Ալօ.— Է՛, ի՞նչ ենք կեցեր՝ մտիկ կընենք, հախ մերկացնենք. . . յետոյ. . .

Ռեօր.— (Կ'փորձէ Սիրանոյշին գօտին փակել):

Սիրանոյշ.— (Կատաղութեամբ ետ հրելով). . . Կորե՛ր, դա-
զա՛ն. . .

Հրաչեայ.— (Ժողովրդին՝ կիսաձայն) Արեւնս գլուխս
կ'զարնէ. . . : Ընելիքս արդէն վճռուած է, բայց ի՞նչպէս ընեմ
որ այդ չնեքուն փոխարէն ազջիկը չզարնուի. . .

Գաւարմ.— Է՛, բաւական է այլեւս (Կը յարձակին Սիրանոյ-
շին վրայ եւ կ'սկսին մերկացնել զայն: Գօտին կ'փակեն):

Հրաչեայ (Հրացանն ուղղելով զիսկ Քրդերը).— Հիմա
կարդը քուկդ է, փրկա՛րար հրացան. . . (Կ'կրակէ):

Գաւարմ.— Վա՛յ մայրիկ. . . (Կ'փռուի գետին):

Ալօ եւ Ռեօր.— Այս ի՞նչ կ'նշանակէ (կ'փորձեն հրացան-
ներն առնել գետնէն):

Հրաչեայ.— Հրացանը լեցնելու ժամանակ չկայ (Կ'ֆաշէ
գօտիէն ստրճանակը եւ կ'կրակէ):

Ալօ.— Ախ. . . անիծուիս. . . դու. . . (Կ'իյնայ Գաւարմին
վրայ):

Ռեօր (Հրացանն առնելով).— Հալլա՛, հալլա՛. . .

Հրաչեայ.— Ահա քու բաժինդ ալ, (կ'կրակէ ստրճանակը.
զնրակը կ'վրիպի. Բեշիրին ձեռքէն հրացանը կ'իյնայ):

Ռեօր (Հրաչեան նկատելով, կ'ֆաշէ դաշոյնը).— Ա՛, կեա-
վուր, դուն իմ ձեռքէս չես ազատուիր. . . (դաշոյնով
կ'յարձակի Հրաչեային վրայ: Հրաչեան ալ կ'մերկացնէ դա-
շոյնը եւ մոլեգնութեամբ կը խոչսնայ Բեշիրին վրայ):

Սիրանոյշ (Շփոքած).— Աստուած իմ. . .

(Հրաչեայ եւ Բեշիրը քելին մեջեղ կը դաշոյնաւար-
սին: Սիրանոյշ փայրկեան մը աշայրուած կ'դիտէ այդ տես-
րանը, եւ սակայն իսկոյն դիտել կ'սպառնալեւայ ու կայծակի
արագութեամբ ֆաշէով Ալօի մեղքէն դաշոյնը՝ կ'խրէ Բեշի-
րի ձախ կողը: Իռուրդ անեղ հառաչ մը կարձակի):

Սիրանոյշ (Երկրորդ հարուած մ'ալ իջեցնելով).— Մե-
տիւր, անզգա՛մ. . .

Ռեօր. (Գետին փռուելով).— Արժանի է ի. . .

ՏԵՍԻԼ Գ.

Սիրանոյշ եւ Հրաչեայ

Սիրանոյշ (Ծռնել չոփելով Հրաչեային առջեւ).— Ո՛հ, չը-
նորհակա՛լ եմ, օգնիւ պարտն. . .

Հրաչեայ (Բռնելով Վարդանոյշի ձեռքը եւ ոտի հանելով).
— Քեզմէ պէտք է չնորհակալ ըլլալ, թանկագին քոյրիկ, որ
մէկ կողմէն ատիթ տուիր ինձ նուիրական պարտականու-
թիւն մը կատարելու եւ միւս կողմէն ալ քաջութեան անհր-
ման օրինակով մը կեանքս փրկեցիր անխուսափելի մահէն. . .

ՏԵՍԻԼ Գ.

Նոյնք եւ Գաւարմ

Գաւարմ (Պառկած տեղէն, ջրաձգօրէն եւ կցկտուր).— Գնա-
ցէ՛ք. . . ըսէ՛ք. . . ամենուն. . . թէ. . . աշխարհը. . . փո-
խուած է. . .

Հրաչեայ.— Ո՛չ, բարեկամ, կ'սխալիս, աշխարհը չէ փո-
խուած, դարն է փոխուողը. . . Աշխարհը նոյն անիրաւ աշ-
խարհն է, սակայն սարկութեան դարն է որ հրաժեշտ կու-
տայ մեզի. . .

Սիրանոյշ (Նայելով Գաւարմին).— Կարծեմ թէ ողջ է. . .
(Կարեկցութեամբ) եկուր կապենք վէրքը, թերեւս կրնանք
փրկել իր կեանքը. . .

Հրաչեայ.— Փրկել կ'ուզես կեանքն այն ճիւղին, որ
հինգ վայրկեան առաջ կ'սպառնար ուրիշներու կեանքին ու
պատուին:

Սիրանոյշ.— Մեր պարտքն է օգնել անօգնականին (կ'զննէ
Գաւարմի վերքը): Անողոր ցնդակը կուրծքն է միտած
(կ'հանէ քաշիկեանկն եւ կ'կապէ վերքը: Գաւարմ ցնցում մը
կ'գործէ եւ կ'աւանդէ հոգին) Ա՛հ, թշուա՛ռ. . . մեռա՛ւ, հի-
մա՛ մեռա՛ւ. . .

Հրաչեայ.—Եւ դուք թշուառ կ'անուանէք այդ մարդը...
Սիրանոյց (շուրջ).—Այո՛, թշուառ մ' է ան, ինչպէս հասեալ
 թշուառ են բոլոր ասոնց նման անգլիտակից էակները, որոնք
 անպարտ զոհեր են բռնակալութեան եւ դարաւոր խաւա-
 րին... Դաստիարակեցէք զանոնք, ուղղեցէք անոնց յոռի
 բարքերը, ներշնչեցէք անոնց մէջ բարիքն ու ճշմարտին
 զգացմունքն եւ պիտի տեսնաք որ ոչ մի բանով պիտի տար-
 բերին այսօր լուսաւորեալ յորժորջուող Եւրոպացիէն, մեղմէ...

Հրաչեայ (խաւնդալաւ).—Ոհ, պատուական աղջիկ, որքան
 փոքր կ'զգամ զիս քու անասնման վեհութեան առջեւ եւ
 ոչնչով չեմ տարբերիր այդ քրդերէն, որոնք քիչ առաջ Հայ
 աղջկայ մասին կ'պատմէին, թէ նա միայն կրքերու կամա-
 զուրկ առարկայ մ' է... Այո՛, եւս ալ տակաւին կը կար-
 ծէի թէ Հայ օրիորդը, Հայ կինը շարժական իր մ' է լոկ,
 զուրկ բարձր զգացումներէ, զուրկ յառաջադիմելու ընդու-
 նակութիւններէ եւ վերջապէս զուրկ այն բոլոր առաքինի
 յատկութիւններէն, որոնք կրնան մարդս ստրկութենէ առաջ-
 նորդել զէպի քաղաքացիութիւնս

Սիրանոյց (եռանդագին).—Ո՛վ ըստ. թէ Հայունին կամա-
 զուրկ եւ յետամնաց է ու միշտ պիտի դատապարտուի յաւի-
 տեանական ամբլութեան: Խնդիրը հոն է թէ դուք փորձած էք
 Հայունին նկատել որպէս հասարակութեան անդամ: Ո՛վ
 մատակարարեց Հայ կնոջ, Հայ աղջկան հոգեկան վերաշի-
 նութեան անհրաժեշտ ատաղձները: Ո՛վ արձագանք հանդի-
 սացաւ Հայ կնոջ, Հայ աղջկայ դարաւոր արտունջին, բողո-
 քին, դայրոյթին ու պահանջին, երբ անոնք խեղդիչ գոհե-
 լով գիրենք պարփակող պատերուն մէջի մթնոլորտը՝ «ազա-
 տութիւն» բաղձացին... Ետն իսկ «ազատական» հովեր տո-
 նող հայրն իւր աղջկան, ամուսինն իւր կնոջ եւ եղբայրն
 իւր քրոջ ամենատարրական ազատութիւնները չբռնարարե-
 ցին միշտ: (Բեշիրը կ'երեւայ):

Հրաչեայ.—Թանկագին, պաշտելի քոյրիկ, որքան ալ
 կծու եւ զանաւ ըլլան այդ նկատողութիւններդ, այնուամե-
 նա նիւ անոնց մէջ բարբառող ճշմարտութիւնները կ'պապան-
 ձեցնեն զիս...

Սիրանոյց.—Սակայն կ'փափաքեմ որ պատասխանես ինձ,
 թէ Հայ կնոջ ականջին տակ շարունակ «պարտաւոր ես»
 պոռացողները երբեւիցէ «իրաւունք ունիս» չչնջացին...
 Պարտականութիւններ՝ առանց իրաւունքներու, այնպէս չէ,
 բայց որ արդարութեան, որ ազատութեան աւետարանն է
 որ կ'թելադրէ ալ... (Այդ միջոցին Բեշիրը փոքրիկ վրայ
 սողալով կը մօտենայ հրացաններուն: Սիրանոյց եւ Հրաչեայ
 չեն նկատեր զայն: Բեշիրը կ'առնէ հրացաններէն մէկն եւ
 կ'կրակէ Սիրանոյցին վրայ):

Սիրանոյց.—Ա՛հ... .

Հրաչեայ.—(Իսկոյն դաշոյնը փաշելով կ'յարձակի Բեշիրին
 վրայ).—Դեռ ո՞ղջ ես, դադա՛ն, եւ այդ վիճակիդ մէջ իսկ
 զաւե՛ր կ'իւրթեա...

Սիրանոյց.—Մի՛ զարնէք (եւ կ'հասնի կ'ըռնէ Հրաչեան):

Հրաչեայ.—Թողէք, օրի՛որդ, նա իրաւունք չունի այլ եւս
 չնչելու:

Սիրանոյց.—Հանգիստ թողէք զայն... Երբ հնարաւո-
 րութիւն ունիս թշնամին անխառ դարձնելու, զայն սպան-
 նելդ աղնութիւն չէ... Զինաթափ բրէ այդ մարդը...

Հրաչեայ (կ'հաւասք Բրդերուն զեկեղեկ եւ կ'ընկնէ ֆիչ
 առաջուան իր քաֆսոցը՝ ծառին ետեւ, որուն մօտ կանգնե-
 լով ինքն եւ Սիրանոյց կ'շարունակէ): Կ'տեսնէ՞ք, օրի՛որդ,
 գթութիւն կ'քարոզէք զէպի այսպիսիները (ցոյց տալով Բե-
 շիրը), ունի արժանի չեն անոնք...

Սիրանոյց.—Հիմա դուն քեզ երեւակայէ անոնց վիճակին
 մէջ եւ տես թէ չոյնպէս չէիր վարուել արդեօք...

Հրաչեայ.—Երբէ՞ք Սպիտակամութիւնն երկուստէք
 հասկանալի է, սակայն երբ դէմինդ պարզապէս արհաւիրանձ
 մ' է, դու չես կրնար ուրիշ կերպ վարուիլ... Ախ, այս
 մարդիկը, որ դարերէ ի վեր յախտե՛ն ական սպանալիք մ' են
 եղած մեր գոյութեան դէմ, Դամոկլէսի սուր մը մեր գր-
 խուն վրայ... Անոնք մեզ պարտաւորած են շարունակ
 գոյութեան խնդրով զրազելու, իսկ դուք կ'ուզէիք որ մենք
 Հայ կնոջ ազատութեան մասին մտածէինք այդ պայմաննե-
 րուն մէջ...

Սիրանույց.—Ահ, որքան խեղճ է այդ ինքնարդարացու մը...
կնթաղրենք վայրկեան մը թէ դուք շարունակ զբաղած էք
գոյութեան խնդրով. սակայն թերմաշ գոյութիւնը դոր կ'ո-
գէիք քաշկռակ աշխարհի վրայ, միայն այրերճնդ էր...
մենք, Հայուհիներս գոյութեան իրաւունք չունէինք...

Հրաչեայ.—Ով կ'ժխտէ, օրիորդ, ձեր գոյութեան իրաւունքը:

Սիրանույց.—Հապտ եթէ այդպէս է, եւ եթէ գիտէիք որ
այդ գոյութիւնները պիտի պահպանուին բազմադարեան ճի-
գերութեան չնորհիւ, ուրեմն ինչպէս կ'ըլլայ որ ձեր պայքարող
բանակին կէսը ղեկավար կ'ընէիք եւ չէիք թողուր որ անոնք
ալ իրենց ձեռքերը միացնէին ձերինին, եւ այդպէս կ'ընա-
պատկէին ձեր ոյժը, կորովը, եւ անհասարակ գոյութեան
բոլոր ազդակները... Ինչ կ'ուզէ ժամանակակից Հայուհին
ձեզմէ. ոչ ապաքէն իր գործակցութիւնն ընդունելու բա-
րեացակամութիւն մը, զոր կ'իմաստէիք եւ կ'իմայէք տա-
կաւին... Ի՞նչ առաջ դուք այս անկենդան զիակաները ցոյց
տուիք եւ փորձեցիք զանոնք լսանել պատասխանատու...
Եթէ մեր պապերն իրենց իրաւունքները ճանչնային եւ զա-
նոնք պաշտպանել զիստային, ի պահանջել հարկին ցոյց տա-
լով մեր զբաղմունքն որ Հայն ալ ընդունակ է կուռիլ եւ
մինչեւ իսկ մեռնիլ իր պատուոյն ու գոյքին համար, ըսենք
նաեւ իր ազատութեան համար, այն ժամանակ պիտի չա-
փաւորէին իրենց եռանդը...

Հրաչեայ.—Ըսելը զիւրին է, օրիորդ, սակայն ո՞վ սովորե-
ցուց Հայուն այդ բաները, որ նա գործադրէր...

Սիրանույց.—Չարմանալի բան: Ո՞վ պիտի սորվեցնէր,
եղբայր, կամ ո՞ր ուսուցչի աւանդած դասն այնքան տալա-
ւորիչ է, քան չորսուհինգ հարիւր տարուան կեանքին դա-
սը... Հայը զգալով հանդիւձ կեանքի անողորմ պահանջը,
փորձած չէ իր ձեռքով անօրինակ իր ճակատագրերը... Եւ
ընդհակառակը, ժողովուրդին անկապտելի իրաւունքներն
հետզհետէ ընդլայնելու տեղ զոհուած են զանազան իշխող-
ներու, պէյերու, աղաներու, սրբազաններու եւ բոլոր անոնց,
որոնք ծածկ են ժողովուրդի կենսական հիւթերը, չինած են
զայն կ'թան կով մը, բրդուտ ոչխար՝ եւ ոչ իսկ անասնոց
ցոյց տրուած պաշտպանութիւն մը յանձն առնելով զանազան
զիշտութիւններու դէմ...

Հրաչեայ.—Ս'կարծէք, սակայն, սիրելի օրիորդ, որ ոչ
մէկ բարեփոխութիւն մտած չէ մեր հասարակական կեան-
քին մէջ. հակառակ այն բանին որ այդ կեանքին պայման-
ներն ոչ միայն բարեւաւուած չեն, հապա աւելի դժնդակ եւ
հեղձուցիչ են դարձած...

Սիրանույց.—Բարեշնչման անժխտելի օրէնքը մեզ վերա-
բերմամբ չէր կրնար բացառութիւն ներկայացնել: Կ'ընդու-
նիմ թէ քչիկ մը շարժած ենք տեղերէս... մինչդեռ հասած
է ճակատագրական բոպէն, երբ մենք պիտի ըսէինք պար-
տաւոր ենք...

Հրաչեայ (ընդլիցեցով).—«Պարտաւոր ենք», կ'ըսէք, օրի-
որդ, մինչդեռ քիչ առաջ կ'ըսողութիւք այդ խօսքին դէմ...
Դուք ձեզ հետեւողական էք:

Սիրանույց.—Այո՛ եւ լիովին, այն տարբերութեամբ միայն
որ մինչեւ այսօր մեր ժողովուրդը կ'ըսէր՝ պարտաւոր եմ
իմ արեան ու քրտինքի գնով կ'երակրելու մեծաւորները,
ապահովելու անոնց երջանկութիւնը, եւ զօրացնելու անոնց
զիրքը... Այսօր պիտի ըսէ «Ալ հերիք է. ես պարտաւոր եմ
հոգալ իմ սեփական բարիքս»: Մինչեւ երէկ կ'խօսէր ըս-
տրկի նկուն հոգին. այսօր բարձրագոյն պիտի խօսի զբաղան
պարտաճանաչութիւնը, պայմանաւ որ պարտականութեան
դաշտին մէջ եւ, քու բառերով ըսեմ, գոյութեան կուռի բո-
լոր զիրքերուն վրայ Հայ մարդն ու Հայ կինը միշտ կանգ-
նած ըլլան քովէ քով, որպէս անբաժան ու անդաւաճան զի-
նակիցներ... Փոխադարձ գործակցութեամբ միայն կրնանք
լիցնել այն աշագին վիճը, զոր բացած ենք մեր իսկ
ձեռքով...

Հրաչեայ (նստալեցով).—Այո՛, քանի մը վայրկեան առաջ
հոս կատարուած անցքը կենդանի եւ համոզիչ օրինակ մ'էր
զօրեղ ապացոյց մը... Թող տուէք, ուրեմն, ի վարձա-
րութիւն այն հիմնալի դասին, զոր աւանդեցիք ինձ հիմա,
նուիրել ձեզ իմ սիրելի դաշտին, եւ սա երկփող տորճանակը,
որոնք թէ պէտք կուզան ձեզ եւ թէ միշտ պիտի յիշեցնեն,
որ իր հոգիին ամբողջ էութեամբ զձեզ յարգող ու... պաշ-
տող պատանիք մը չնչին նուէրն են ատենը:

Սիրանույց.—Շատ չնորհակալ եմ, բայց այդ զէնքերը ձեզ
ալ պէտք են:

Հրաչեայ.—Իբրա է թէ զէնքն անհրաժեշտ գործիք մ' է ինձ համար, ինչպէս եւ այս երկրին մէջ ապրող բոլորին համար, սակայն ես պիտի փափաքէի այսուհետեւ կուրծքիս շատ մօտիկ կրել այն դաշոյնը, որով քիչ առաջ դուք փրկեցիք իմ կեանքը: Մահաւանդ որ այդ դաշոյնը միշտ պիտի լիջեցնէ ինձ այս թանկագին վայրկեանները: Իսկ ատրճառակներ ձեռք բերելը երբէք դժուար չէ կամք ունեցողին համար:

Սիրանյո.—Այդ պարագային հաճութեամբ կընդունիմ:

Հրաչեայ.—Ահա տակ: (Ծնւարեղով Սիրանյոյին առջեւ, իր ձեռքով դաշոյնը կ'զետեղէ ական գոտիին մէջ եւ ասու-
նակն ալ ական մեջը կ'ապեղու: Բայց ինչ անհրաժեշտ է Վարդիկ եւ չորս ուրիշ արհեստարդներ բոլորն ալ սպասողներուս):

ՏԵՍԻՆ Ե.

Նոյն, Վարդիկ եւ չորս արհեստարդներ

Վարդիկ (իր ընկերներով չեն նկատեր դիակները).—Աստուած իմ, ինչեք կ'տեսնեմ. . . Այս ի՜նչ կ'նշանակէ, Սիրանյոյ. . .

Սիրանյո.—Մի վրդուռուր, Վարդիկ եղբայր (Հրաչեայ ոտքի կ'ելլէ):

Վարդիկ (ճախոյն).—Ձէ՛, ըսէ տեսնեմ, այսպէս ուշ առնել ի՜նչ գործ ունիս այս անծանօթ երիտասարդին հետ: (Հրաչեային) Դո՛ւ բռն, Պարոն, ո՛վ եւ կ' ի՜նչ կ'նշանակէ այս տեսարանը, սակայն խելոյն, պատասխանէ. . .

Սիրանյո.—Սիրելի Վարդիկ, անպիտան կասկածներդ. . . եթէ զխառնար թէ ո՛վ է այդ քաջ աղան, որ հաղիւ կէս ժամ առաջ կեանքը վտանգի ենթարկելով փրկեց պատիւս ու կեանքս քրդերէն, այն ժամանակ վրդուռուրու փոխարէն չորսակալութիւն պիտի յայտնէիք իրեն եւ դուն ալ պիտի սիրէիր զինքն ինձ պէս. . .

Վարդիկ (Զարմացած).—Ինչեք կըսես, չեմ հասկանար: Այս քանի ժամ է՝ լեռ ու ձոր ոտքերուս տակ առած այս ընկերներին հետ քեզ կ'վնասենք: Հայրիկը սաստիկ անհանգիստ է քու մասին. . .

Սիրանյո (Դիակները ցոյց տալով).—Ատենք թող պատմեն քեզ. . . (Չորս արհեստարդներ եւ Վարդիկ դիակները տեսնելով կ'ապշին եւ զիրար կ'նային):

Վարդիկ.—Դիակներ. . . Ո՛վ են ասոնք:

Սիրանյո.—Նախ ծանօթացէք, վերջը կ'իմանաք ամէն բան. . . (Հրաչեային դասնալով) Ինչքեմ, ծանօթացէք, Պարոն, ու (Վարդիկը ցոյց տալով) հարազատ եղբայրս է, իսկ ասոնք (ցոյց տալով չորս արհեստարդները) մեր ընկերները:

Հրաչեայ (ձեռք տալով ական).—Հրաչեայ Ամասունի, կենալիք:

Վարդիկ (զուարթ).—Ուրախ եմ. . . բայց կ'աղաչեմ որ ամէն բանէ առաջ պատմէք ինձ այս դէպքը:

Չորս արհեստարդներ.—Այո՛, այո՛, հետաքրքիր է:

Հրաչեայ.—Ծառ կարճ է պատմութիւնը: Ես որսորդու-
թեանէ կ'դառնայի ճիշտ այս տեղ հանդիպեցայ Օրիորդին առեւանգումին ահա այդ Բրդերուն կողմէն: Հարկ եղաւ զիմեզ զէնքի միջնորդութեան եւ խաղաղութիւնն արիւնով ձեռք բերել:

Չորս արհեստարդներ.—Ի՜նչ զճ Սիրանյոյ. . .

Սիրանյո.—Ասկէ վերջ «խեղճ» չէ Սիրանյոյը:

Վարդիկ.—Շարունակեցէք, Պարոն Հրաչեայ, կ'աղաչեմ Հրաչեայ.—Շարունակելու բան մնաց այլեւս:

Վարդիկ.—Բայց ի՜նչպէս սպանեցիք այս հերոսները:

Հրաչեայ.—Միայն երկուքը ես սպանեցի. . .

Չորս արհեստարդներ.—Կեցցէ՛ս, քաջ աղայ:

Սիրանյո.—Լսեցէք սակայն. . . ախ, Վարդիկ, հոս բլալու էիր, որ հողիդ պայծառամար եւ համազուէիր որ կար-
ժէ սիրել այսպէս քաջերը:

Պարբիւլ.—Գիտեմ, հոգի՛ս, գիտեմ: Բաւական է որ պա-
րոն Հրաչեան Կենտրոնի գիւղէն է. . . չէ՞ որ մեր Հնչակեան
գործիչ ընկեր Թափառականը հիացմունքով կ'նկարագրէր
Կենտրոնի երիտասարդաց քաջութիւնները:

Սիրանոյց.—Հա՛, հիմա կ'ըլլեմ, կ'ըլլեմ. . .

Պարբիւլ (Հրաչեային).—Բայց ինձ հետաքրքիր էր գիտ-
նալ թէ ինչով վերջացաւ այս տոմարը:

Հրաչեայ.—Երբ երկու քրդերն գնդակահար ինկած էին,
երրորդին հետ դաշոյնով հաշիւնիս մաքրել հարկադրուեցանք:
Կեանքս ակնյայտին վտանգի մէջ էր եւ անս ձեր քոյրը,
որու անունը Սիրանոյց ըլլալն ալ հիմա ձեզմէն լսեցի, խնդ
ընկած քրդերէն միոյն դաշոյնը եւ երկու ուժգին հարուած-
ներով վերջ տուաւ վտանգաւոր մրցակցիս կեանքին: Ատկէ
վերջն էր որ, ի յիշատակ մեր այս նշանակալից հանդիպու-
մին, դաշոյնս ու տարձանակս իմ ձեռքովս կ'կապէի, որպէս
չնչին նուէր մը, օրիորդին մէջքը, երբ դուք վրա հասաք. . .

Պարբիւլ.—Թող տուէք, ուրեմն, եղբայրական ցեղմ համ-
բոյր մը դրօշմել ձեր ճակատին ի փոխարէն ձեր մեծ երախ-
տիքին. . .

Հրաչեայ.—Ուրախ եմ յայտնելու, որ Հնչակեան ընկեր
մէ՛ք զձեզ ողջագութեամբ, (կ'գրիսխառնուիլն եւ կ'համբու-
րուի):

Պարբիւլ (յուզուած).—Ապրի՛ս, սիրելի ընկեր, ինչպէս
կ'աւանամ՝ ընկեր Թափառականի ցանած սերմերը արգաւանդ
հող են գտած ձեր մէջ: Ատոր հետ մէկտեղ կրնաք վստահ
ըլլալ, որ քոյրս ալ անոր առաջին յարգողներէն եւ ընկե-
րուհիներէն է: Ուստի կարծեմ ոչ ոք կ'արգիլէ զձեզ ընկե-
րական սիրալիր համբոյններով նուիրագործելու ձեր. . . գի-
տակցութեան գաշինքը:

Սիրանոյց.—Հպարտ կ'զգամ զիս համբուրելով պարտա-
ճանաչ Հնչակեան ընկերով մի ճակատը (կ'համբուրէ Հրա-
չեայի ձախաթ. ԱՌԱՋԻՆ ԶԱՆԳԱԿ):

Հրաչեայ (նոյնպէս, սասիկ յուզուած).—Փոխադարձաբար,
պաշտելի ընկերուհի, եւ թող այս բոպէն անմոռաց մնայ
մեր մէջ. . .

(Դրսէն կ'ըսուի հրացանի մը ձայնը, չորս երիտասարդ-
ներն իսկոյն դուրս կ'վազեն հրացան ի ձեռին):

Պարբիւլ.—Այս ինչ էր:

Հրաչեայ.—Ի՞նչ պիտի ըլլայ. . . Հայաստանի որ կողմը
չլսուի հրազէնի անիծեալ բոմբիւնը եւ ո՞ր բոմբիւնը Հա-
յու մը կեանքը չի քաղեր. . .

(Կրկին դրսէն հրագեւի ձայնը):

Սիրանոյց.—Ի զէ՛ն, ընկերնի՛ր, փիլիսոփայելու ժամա-
նակ չէ: Թեքեա օգնութեան կարօտ կեանքեր կ'սպասեն
մեզ. . .

(Երեքն ալ հրացանները ձեռքերը դուրս կ'երթան): ԱՌԱ-
ՋԻՆ ԶԱՆԳԱԿ

Վ. Ա. Բ. Ա. Գ. Ո. Ե. Բ.

Ե Ր Կ Բ Ո Ր Դ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Ա Ս

Բեմը կ'ներկայացնէ եկեղեցւոյ գաւիրը: Խորը՝ եկեղեցւոյ
դուռը կիսաբաց: Այն ու ձախ՝ Խառն: Տապալաքարեր: Գրաւ:
ձախ կողմն աղբիւր: Մէջ ընդ մէջ կ'ըստի ժամերգութեան ձայ-
նը: Չախտկողմը տապալաքարի մը վրայ հառա՛ է Պարբիւլը՝
տխար, մտադրադ:

ՏԵՈՒՂ Ա.

Պարբիւլ.—Շատ տարօրինակ է ամբօխի հոգեբանութիւնը
Դու բան գործ չունիս՝ գնա աշխատիր անոր համար՝ տան-
ջուիք, կուռիք, զոհէ անոր համար ամէն բան, որպէս զի
հասարակութիւնը խելքի գայ եւ իր չարն ու բարին ձանչ-
նայ: Եւ երբ կ'կարծես թէ կըցած ես զայն գիտակցութեան
բերել, ահա մէջտեղ կ'ելլէ մեր վախառու եւ ազգագաւ

քահանան եւ երկու բառով տակնուլրայ կ'ընէ տմբողջ աշխատանքդ. . . Նոյն այդ քահանան է ամբողջ գիւղի դժբաղտութեան գլխաւոր պատճառներէն մէկը, նա՛ է որ մէկ կողմէն իր վաշխառութեամբ եւ միւս կողմէն Սայիդ պէկին հետ ձեռք ձեռքի տուած, քաղաքականապէս կ'ընեն դեղացւոց տունը: Բայց ժողովուրդը դարձեալ կուրորէն կ'հնազանդի այդ տխրահամբաւ սեւագլխին, որով աղաւաղան գործը հետզհետէ կ'դժուարանայ. . .

ՏԵՍԻՆ Բ.

Գարբիէլ եւ Պառաւ

Պառաւ.—Աչեմ մտնելով կ'դիմեի դէպի եկեղեցի, նկատելով Գարբիէլը՝ կանգ կառնեի եւ հարցական հայեացք կը ձգեի անոր վրայ) Բարի լոյս, ո՛րքի:

Գարբիէլ. (ոտի ելքով կ'հաւքառէ Պառաւին ձեռքը) Աստուծոյ բարին, մայրի՛կ. . . Ինչո՞ւ ես ուշացած այսպէս. հիմա պատարագը կէս կ'ըլլայ. . .

Պառաւ.—Է՛յ, օղու, ինչ ըսեմ. աղօթքի սիրտ ալ մնացած է քովս. . . մեր կեանքն ալ ամենօրեայ պատարագ մը չէ՞ միթէ. . . Դրիստոս տէրը անգամ մը խաչուեցաւ գնաց, մենք իսէ ամէն օր կ'խաչուինք. . .

Գարբիէլ.—Ասփոռած ողորմա՛ծ է, մայրի՛կ, հոգ մընեք. . .

Պառաւ.—Ասփոռած ողորմած է՛. . . հա, օղու, ողորմած է՛ Սայիդ պէկին համար, մեր տէրտրուն համար, մեծաւորներուն համար. . . խռոպան ըլլիմ, Ասփոռած, օղորմութեանդ (աչեմ երկիւնք ձգելով եւ երեսը խաչակնքելով), ամէնքը զօրաւորին կողմն են, հէ՛ջ օլմազսա դուն ալ քիչ մը մեղի օգնէ, ինչ կ'ըլլա՛ս, մենք ալ մեղք չենք. . . հալլա՛. . .

Գարբիէլ.—Ինչպէ՛ս կ'տեսնեմ, վշտացած ես, մայրի՛կ, ինչ է եղեր:

Պառաւ.—Տահա ինչ պիտի ըլլէր, օղու. . . մեր սա օճաղը՞նք տէրտէրը օճաղս մարեց, ահա՛, ձեռուիս ծոցս թողեց. . . Ը՛հ Տէր Ասփոռա՛ծ (երեսը խաչակնքելով), խռոպտուխա՛մ ըլլէր, չըլլին փրդէր, տունն աւրէ՛ր, օր գիս ըս հալլը չի ձգեր անասփոռածը. . .

Գարբիէլ.—Նէք ըլլա՛ մայրի՛կ. . .

Պառաւ.—Ի՛նչ խէր, ի՛նչ կ'ըսես. . . մեր ալեւորը մեռաւ նէ, էկաւ թաղեց էս տէրտէր օլմազը. . . կողոպուտը տուի, օղու, ալեւորին էղած չեղած լաթերը. չարութը, թիւթիւնին քսէն՝ բոլորը մէկտեղ պողչա կապեցի, ժամկոչին հետ զրկեցի աէրտէրուն. . . Ի՛նչ ընեմ, օղու, ձեռքէս էկածն աղքատն էր, փարա չունէի որ տայի. . . Հալս չէ՛ր գիտէր ինքը. . . էփէյի վախթ անցաւ. ձայն մը չեկաւ, ես ալ կարծեցի թէ խաթը խօշ եղած է. . . դուն դուն ես, Տէր Դուկաս, մուտեր մի խմեր, էլիր տէֆթէրիդ մէջը գրէ քի 10 զրու թաղողչէք կ'ուզեմ. . . Ոտքը տունէս կտրած է՛ր ա. . . օր մ' ալ տեսնամ պըպը՛սթ չըքաւ եսխայիս. . . «Տասը զրու չարտը ունիս, ինչո՞ւ չես տար» կ'ըսէ, կ'ըսէս. . .

Գարբիէլ.—Է՛, վերջը

Պառաւ.—Ի՛նչ պարտք, ի՛նչ բան, կ'ըսեմ. «Ձե՛ս դիտեր, կ'ըսէ, գլխաւորդ թաղեցի նէ ես բու քէօլէ՛դ էի, կ'ըսէ»: Աղաչա՛նք, պաղատա՛նք, ո՛տք, ձեռք—փարա չըաւ. . . Հօխա մը բուրգ ունէի՝ տուի, առաւ ձէննէ՛մ եղաւ. . .

Գարբիէլ (զայրացկոյս).—Բայց ի՛նչու տուիր, մայրի՛կ:

Պառաւ.—Չիտե՛մ կ'ըլլա՛յ, օղու, այն ժամանակ տահա անէ՛ծքէն կ'վախնայի. . . Չըլլա՛ տէ, գիս անիծէ ըսի. . .

Պառաւ.—Հիմա անէ՛ծքէն չե՛ս վախնար:

Պառաւ.—Անէ՛ծք հը. . . գլխո՛ւն փարատի իր անէ՛ծքը. . . Այ հողի հաւատք կ'թողնեն մարդուն քով. . . Անկէ վերջն այնքան գնաց եկաւ. այնքան երեսը սեւացուց, որ այդ տասը զրուչին տեղ 100 զրուչի մալ առաւ, կենէ աչքը չկշտացաւ. . . վերջը վերջն եկաւ երկու հատ այծս եւ մէկ չէրիճս առաւ տարաւ. . . Ախ, տղա՛ս, ի՛նչ այծեր էին գիտես, հոգուս պէս կ'սիրէի. . . Ը՛հ, հարա՛մ ըլլէր պօլամ. . .

(եկեղեցիէն կ'շուռի արկաւազի քարձո՛ ձայնը՝ «Աղաւտութիւն եղբարց մերոց գերեւոց եւ չնորհ. . .» եւ այլն).

Պառաւ.—«Առաքելոց» կ'ըսեն, տղա՛յ. . . երթամ. . . աչքս քէօնար, «Առէք կերէքն» չհասայ. . . (շտապ ֆայլերով կ'մտնէ եկեղեցի):

ՏԵՍԻԼ Գ.

Գաբրիել

Գաբրիել.— Մինչեւ որ դանակն ոսկորին չհասնի՝ դայ-
րոյթը չի պոռթկար մեր ժողովրդին մէջ. . . Այս պառաւր
Թորոյնց վառեկ-Մաման է, որ չափազանց բարի ու ժա-
մասէր կին մ'էր եւ սակայն կատարուած անարդարութիւն-
ներն եկած յեղաշրջած են իր ներքին աշխարհը. . . Երբ պի-
տի ընդհանրանայ այդ յեղաշրջումը. . .
(կ'մտնէ Հրաչեայ քանի մը գիւղացիներու հետ, որոնք Գաբ-
րիէլը քարեւելոյ եկեղեցի կ'մտնեն. Հրաչեայ կ'մնայ).

ՏԵՍԻԼ Դ.

Գաբրիել եւ Հրաչեայ

Հրաչեայ.— Ի՞նչ կ'ըսես, ընկեր Գաբրիէլ, չա՛րժեք ցոյց
մը կազմակերպել:

Գաբրիել.— Յոյց ընե՛լ. . . Ձե՛ս կարդացած Լոնդոնէն
եկած չըջաբերականը, որով Հնչակեան կեդրոնն ամենակա-
րուկ կերպով կ'հրահանգէ Տաճկաստանի բոլոր մասնաճիւ-
ղերուն, որ հեռու կենան արկածախնդիր ցոյցերէ. . . որովհե-
տեւ ցոյցերը մէկ կողմէն աղէտներ կրնան յառաջ բերել,
երկիրն աւերել, մեր ուժերն յուժալէտս սպառել եւ միւս կող-
մէն ալ ժողովուրդը բացասաբար տրամադրել դէպի յեղա-
փոխութիւնը. . .

Հրաչեայ.— Կ'յիշեմ, մենք ալ ստացանք այդ չըջաբերա-
կանները, բայց ըստ իս ցոյցերն իրենց օգտակարութիւնն ալ
ունին. . . ցոյցերով թէ՛ կեանքի եռուզեռ մը կ'ստեղծուի,
թէ՛ եւրոպական պետութեանց ուշադրութիւնը կ'կեդրոնաց-
նենք Հայկական խնդրին վրայ եւ թէ օգնութիւն ստանալու
գործը կ'զիւրանայ. . . առանց ցոյցերով քիզի խոշոր խոշոր գու-
մարներ կ'նսւրբէ. . . չե՛ս գիտեր մեր ազգին հոգեբանու-
թիւնը:

Գաբրիել.— Չարաչար կ'սխալիք, ընկե՛ր! Ցոյցերով
եռուն կեանք մը կ'ստեղծուի, կ'ըսես. ի՞նչ ընեմ այն եռու-
զեռը, որ ձեռք պիտի բերուի հաղարաւոր կեանքերու եւ նիւ-
թական ահագին զոհողութեանց գնով. . . արտաքին, մակե-
րեւոյթային երեւոյթներով ինքնաշնչման դիմելը քաղաքա-
կան մեծ ոճիր մ'է, որկէ կօգտուի ընդհանուր թշնամին. . .
Մէկ մը հայեացքդ դարձուր դէպի Վասպուրական, դէպի
Տարօն, դէպի Բարձր Հայք եւ վայրկեան մը երեւակայու-
թեանդ առջիւ պատկերացուր այն հաղարաւոր մարած օճախ-
ները, ածխայած զիւղերն ու աւանները, որոնք ահուկի հե-
տեւանքն են մասնակի ցոյցերուն. . .

Հրաչեայ.— Հակառակ անպարտելի քաջութեանդ, այդքան
կասկածով կ'խօսիս մեր խմբերու մասին. . .

Գաբրիել.— Սխալ չհասկցուինք, ես կ'հաւատամ որ 20—
30 սպառազէն յեղափոխականներ, փոքրաթիւ հրոսակախմ-
բեր կրնան հիանալի քաջութիւն ցոյց տալ անհամեմատ մեծ
թուով թշնամեաց դէմ, բայց երբ օր մ'ալ այդ հերոսները
կ'ապաստանին կովկասեան ազատ լեռները, Պալքաններն ու
այլուր, այն ժամանակ ահա վա՛յր կուգայ մայրենի երկրին
կռուչող Հայաստանցիի գլխուն. . .

Հրաչեայ.— Սակայն Եւրոպան ցոյցեր կ'ուզէ մեզմէ. . .

Գաբրիել.— Ի՞նչ Եւրոպա, ի՞նչ Ամերիկա, եղբայր. . .
ատոնք ըլլորն ալ հայասէրի դիմակին տակ մեր երկիրը ծախ-
ծախ ընելու առիթին սպասող գայլեր են. . . Այո՛, Եւրոպան
կ'ցրաղի մեր ցոյցերով, սակայն իր քաղաքական ու անտե-
սական նուաճումներն առաջ տանելու համար. . . Է՛հ, բաւա-
կան է, որքան այդ դառնազգեստ գայլերը շահագործեցին մեր
հաւատքը, մեր արիւնը եւ մեր դատը. . . Եւրոպան մեր երկ-
րին դիմակաւոր դահիճն է եղած միշտ. . . Ի՞նչ, մենք ջար-
դուինք, մենք քայքայուինք, մենք փճանանք, որպէսզի եւ-
րոպական այս կամ այն պետութիւնն իր ծրագրած արտօնու-
թիւններն ստանայ թիւրքիոյ անքաղաքագէտ վարիչներէն. . .
Օ՛հ, ո՛չ, մենք թիւրքիոյ թշնամին չենք ու չպիտի թողունք
որ այս գեղեցիկ երկիրը դառնայ քարիդալիսթ ու ննդաւոր

Եւրոպայի դիւային շահատակութեանց ասպարէզ. . . Ահ, եւրոպա, այդ պոռնիկը, որ իր կիրքերուն յաղուրդ տալու համար բնորոշակ է ոտնակոխ ընել ամէն սրբութիւն. . .
(Կ'մտնէ Սիրանոյշ)

ՏԵՍԻԼ Ե.

Հրաչեայ, Գաբրիէլ եւ Սիրանոյշ

Հրաչեայ.—Ահա օրիորդն ալ, տեսնենք հա՞ ինչ կարծիք ունի.

Սիրանոյշ (ողջունելով).—Ի՞նչ է դարձեալ. Գաբրիէլ. . . նորէ՞նց ցոյցերու մասին կ'վիճիք:

Հրաչեայ.—Ծիշտ գուշակիցեք, սիրելի օրիորդ, ձեր եղբայրը կ'աշխատի խորտակել իմ կուռքերս. . .

Սիրանոյշ.—Որո՞նք են ձեր կուռքերը:

Հրաչեայ.—Օրինակ՝ ընկեր Գաբրիէլի կարծիքով Հայկական ինքիւն առանց Եւրոպայի ալ կրնայ լուծուիլ. . .

Գաբրիէլ (աշխոյժով).—Ի՞նչ ըսել է «կարծիքով». ո՛չ թէ կ'կարծեմ, այլ համոզուած եմ, սիրելի ընկեր, որ Հայկական ինքիւն ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ ոսկեղօծ կուռքն է մեր Եւրոպայի դիւանագիտական սեղանին վրայ, որ կ'ծառայէ շահախնդիր Եւրոպայի յետին մտքերուն եւ զոր լուծել անհնար է առանց համաժողովրդական ցասումի բռնկուելուն՝ ընդդէմ տիրող բռնապետական Ռէժիմին. . . Այո՛ ընդհանուր ապստամբութիւնն է միայն, որ կարող պիտի ըլլայ վճռել եւ Թիւրքիոյ եւ Հայաստանի ճակատագիրը՝ յօգուտ Օսմանցիներու, յօգուտ մեզ. . . Տառապանքի այս երկիրը տառապողներու ջանքերով պիտի փրկուի, միայն տառապողներու երջանկութեան համար. . .

Հրաչեայ.—Հապա Անգլիան, հապա հանրապետական Ֆրանսան. . .

Սիրանոյշ (Դաշոյնը մերկացնելով եւ ցոյց տալով).—Ահա մեր Անգլիան, ահա մեր Ֆրանսան, ահա մեր փրկիչը. . .

Ասկէ դուրս են բարեկամ չեմ ճանչնար. . . Ո՛չ, ո՛չ. . . «Անգլիոյ մարտանաւերը Տարօն չեն բարձրանար» եւ ոչ ալ Ֆրանսայոյ սնամէջ ճառերը մեր պատմական վէրքերը կրնան դարմանել. . . (Դաշոյնը տեղը կ'դնէ):

Հրաչեայ.—Սակայն ընկեր Գաբրիէլը մեզի չըսաւ տակաւին թէ ի՞նչպէս կրնայ ընդհանուր ցասումը բռնկել, քանի որ Հնչակեան կուսակցութիւնը դէմ ըլլալով բռնի միջոցներով դրամ հաւաքելուն, ցոյցերուն ալ դէմ է, իսկ առանց ցոյցի մեր հարուստն իր քսակը չի բանար. . . Արդ, ինչո՞վ կ'պատրաստուի ընդհանուր ապստամբութիւնը. . .

Գաբրիէլ.—Թքնե՛մ այն ոսկին վրայ, որ ձեռք պիտի բերուի հարազատ ժողովրդի լատագոյն զաւակներուն կոտորուելովը. . . Դու գիտակցութեան բեր ժողովրդային զանգուածը, մարզէ՛ անոր հոգին, Մեծ Դործին պահանջը զգացուր անոր եւ պիտի տեսնես որ երբ ահեղ հատուցման ժամն հնչէ՝ «Բարեկն Սբրահամու որդիք պիտի ծնին». . . Համբերատար աշխատանքի մէջ պիտի կայանայ մեր յաջողութեան գաղանիքը. . .

Հրաչեայ.—Իրցուք թէ Հնչակեան կուսակցութիւնը ցոյցերէն վաղ անցաւ, հապա միւսները, որ կ'չարտնակեն. . .

Գաբրիէլ.—Մեր պարտքը պիտի ըլլայ զգուշացնել բոլոր կուսակցութիւններն ալ այդ կործանարար ընթացքէն: Ատոր համար ալ մենք հոգեով սրտով պիտի ձգտինք իրական համերաշխութիւն մը դոյաջնելու զանազան կազմակերպութեանց միջեւ, եթէ երբէք միութիւն մը անհնար դառնայ. . .

Սիրանոյշ.—Հնչակեան կեդրոնի վերջին շրջաբերականին մէջ ամենամահեղձ չեշտով մասնատնչուած է Միութեան կամ համերաշխութեան խնդիրը, եւ հրահանգած է լուրջ քրօքական մղել թէ՛ Հայերու եւ թէ՛ մեր հայրենակից Թուրքերու եւ Իրքերու մէջ, հասկցնելով անոնց որ մեր ամենուս միակ թշնամին Բռնապետութիւնն է եւ թէ բռնապետական ռեժիմին տապալմամբ վերջ պիտի դրուին մեր դժբախտութեանց. . .

Հրաչեայ.—Ահ, որքան դժուար է, որքան դժուար է. . .

Գաբրիէլ.—Դժուարութեանց յաղթելուն մէջ է մեր արժանիքը. . .

Հրաչեայ.—Ամենացաւայի պարագան հոն է որ մեր հայ-
րենակիցները Հայ Յեղափոխական շարժումները նկատած են
որպէս նեղ ազգայնական եւ հակաժողովրդական շար-
ժում մը . .

Պարբիւլ.—Ամէն պարագայի մէջ մենք պէտք է հաս-
կցնենք մեր թուրք եւ քիւրտ հայրենակիցներուն, որ մեր
կեանքն ո՛ր եւ է ժողովրդի դէմ չէ, հապա՛ բռնապետութեան...
Մեր շարժումներուն տարբեր բնուորութիւն են տուած երկրին
թշնամիները, դիտմամբ, որպէսզի վիճակակից ժողովրդներ-
ընդ փոփառարձ ատելութեան շնորհիւ բռնապետութեան
դիրքն անսասան մնայ: Սակայն մենք պիտի քարոզենք, պի-
տի փաստենք, պիտի հաստատենք, որ մեր պահանջած քաղա-
քական ու անտեսական ազատութիւնը բոլոր ժողովրդներու
համար է հաւասարապէս . . Մենք պիտի ժխտենք մէկ ցեղի
տիրապետութիւնը միւսներուն վրայ եւ երբ որ մեր երկիրը
դառնայ ռամկավար սահմանադրական պետութիւն մը՝ հա-
ւասարութիւնն ու արդարութիւնը պիտի տիրեն ամենուրեք
եւ ամենքին համար . .

(Եկեղեցիէն կ'ըսուի «Միայն սուրբ միայն Տէր» եւն.)

Հրաչեայ.—Արդարութիւն, հաւասարութիւն . . Աստուած
իմ, որքան զոհեր կ'պահանջուին մէզմէ այդ դրութիւնն
ստեղծելու համար . . Կարծես ճակատագիրը վճռած է այս
գոթաղտ երկրին ազատութեան հիմքը մեր դիակոյտերով
բարձրացնել . . Մուխրնիս մարաւ՝ կոտորուելով, աքսո-
բուելով, բանտարկուելով . . անտեսապէս քայքայուողն ալ
մենք . . Եւ այսօր կրկին կը հրաւիրուինք զոհելու մեր
վերջին կարողութիւնը, որպէս զի մեր հայրենակիցները մեր
արեան գնով բարւոք կեանք ունենան . .

Սիրանույս.—Հապա ի՞նչ կ'ուզէիք . . Ալ ինչո՞ւ Հայն
Արեւելքի Զուրկերիացին են անուանած, որպէսզի վառ պա-
հելով արեւելքին օճախը՝ հոն արծաթենք արեւմտեան քա-
ղաքակրթութեան համաճարակ հուրը . . հո՞ր է մեր կու-
շումը . .

Հրաչեայ.—Է՛հ, օրիորդ, դու բան գործ չունիս՝ գնա
թուրքին կամ քրդուն հասկցուր այդ բարձր գաղափարներն

եւ կ'տեսնես որ վաղն ընդհանուր թշնամու դէմ ծառացած
վայրկեանիդ առաջին խոչընդոտներն անոնք պիտի հանդիսա-
նան . . Կեանք, աչքիդ առջեւ է, ամէն օր կը տեսնես թէ
ինչպէս թուրք կամ քիւրդ հարստահարուած գիւղացու շա-
հերը պաշտպանելու միջոցիդ, նոյն այդ հարստահարուածներն
են որ զքեզ կ'զրկեն զերենք պաշտպանելու հնարաւորու-
թենէն . .

Պարբիւլ.—Հերոս ժողովուրդներուն ճակատագիրն է
այդ . . Սակայն կուգայ ժամանակ, երբ նոյն այդ թիւրք կամ
քիւրդ ժողովուրդի պարտաճանաչ զաւակները կ'ըմբռնեն
իրողութիւններն եւ հոյակապ երախտագիտութեամբ կ'ան-
մահացնեն քու ջանքերուդ արդիւնքը . . Այն ժամանակ—
եւ վստահ եմ թե հեռու չէ այդ ժամանակը—Հայ ժողո-
վուրդը ճակատաբայ կ'կայնի եւ կ'ըսէ «Հիմա կեանքը ցոյց
տուեց, որ Հնչակեան Կուսակցութիւնն եւ ընդհանրապէս
Հայ ժողովուրդը թիւրքիդ ամենաանձնուէր բարեկամն են,
թիւրքիդ բաղկացուցիչ տարրերուն ազատագրական գործին
ճշմարիտ ռահվիրան . .

(Եկեղեցիէն կ'ըսուի «Երկիւղիւ եւ հաւատով յառաջ մա-
սիփ» եւն.)

Հրաչեայ.—(Տխուր) Ո՛հ, որքան երջանիկ պիտի զգայի
զիս, եթէ համոզուած ըլլայի, թէ օր մը օրանց տգիտու-
թիւնը պիտի վերնայ եւ մեր հայրենակիցները պիտի կրնան
զանազանել իրենց բարեկամն ու թշնամին . . Սակայն երբ
կ'տեսնամ, որ մեր բոլոր հայրենասիրական քայլերն ոճիւրներ
կ'սեպուին, մեր Մուրաֆները, Ժիրայրները, Մարտիկները՝
կամ Ափրիկէի խորերը կ'մաշեն իրենց թանկագին կեանքը,
կամ կախաղաններու վրայ կ'մարի անոնց արեւը, կամ զըն-
դակախորով կ'ըլլան Եւ կարեկցութեան, զարթնումի, գնա-
հատութեան նշոյլն անգամ չերեւնար անոնց մէջ, գորս փր-
կելու համար պատուական ժողովուրդ մը կ'զոհուի. ահա
այդ բոլոր զիս կ'մղեն դէպի ծայրագոյն յոռետեսութիւն . .

(Եկեղեցիէն կ'ըսուի «Լցա՛ք ի բարութեանց ֆոց Տէր» եւն.)

Սիրանույս.—Սակայն մի՛ մոռնար, պիտի իմ Հրաչեայ,
որ թուրք ժողովուրդի ծոցին մէջ կ'կաղմակերպուի նոր երի-

տասարգութիւն մը, որուն վիճակուած է բեղմնաւոր եւ յուսալից ապագայ մը. . . Որքան որ թանձր ըլլայմեր հայրենաակիցներուն հոգին պարփակող խաւարը, այնուամենայնիւ ազատութեան սրբազան լոյսը պիտի թափանցէ այդ կեղեւն եւ վաղը մենք մեր քովիկը պիտի տեսնանք յառաջագիւղ բանակ մը, կազմուած թուրքիոյ զանազան ընդդիմադիր տարրերէն, որոնք ահադնորէն պիտի որոտան բռնապետութեան երեսն ի վեր վճռական մարտահրուէրը. . .

Հրաշնայ.—Բայց երբ պիտի գայ այդ օրը. . . ես կ'վախնամ թէ «մինչեւ որ առուն ջուր գայ. գորտին աչքը ելլէ...» Մինչեւ որ մեր հայրենակիցներն այդ գիտակցութեան գան, թերեւս մեր հօտն ալ չմնայ թիւրքիոյ մէջ. . . Ախ, ո՛ւր էին մեր հայրենակիցները, երբ Հայ ժողովուրդը միայնակ համարմբուած Հնչակեան ապստամբական զրօշին տակ՝ Զէյթունի եւ Սասունի խորըխտ բարձունքներուն վրայ օրհասական անհաւասար կռիւ կ'մղէր հանրային թշնամու դէմ. . . ո՛ւր էին անոնք, ինչո՞ւ հրապարակ չեղան՝ միացնելու իրենց ոյժն ու ձայնը մերինին. . .

Պարբիւր.—Բնաւ հոգ մի ընէր, այն Հայը, որ անյիշելի ժամանակներէ ի վեր՝ արեան կոհակները ճեղքելով՝ միշտ խոյացեր է դէպի բարօրութեան կայանը, վստահ եղիր որ ասկէ վերջն ալ. որքան մռնչայ կեանքին ուղիկանսը, որքան որոտայ քաղաքական միջնորդութիւնը, որքան ալ բռնապետութիւնը կրկնապատկէ իր արհաւիրքները, մենք կրկին կանք ու պիտի մնանք, մինչեւ որ ողջունենք ստնմանադրական ազատ թորքիոյ արշալոյսը. . . Իսկ թէ ինչո՞ւ Զէյթունի եւ Սասունի Հնչակեան ապստամբութեանց հանդէպ անպարտաճանաչ գտնուեցան մեր հայրենակիցները, ատոր պատճառն ալ մասամբ այն է, որ ցարդ մեր ազատական շարժման ուրիշ բնաւորութիւն կ'տուէր, իբր թէ Հայերը Հայկական թագաւորութիւն կ'ուզէին եղբւր ստեղծել. . . Այդ հէքիսթին հեղինակներն ալ դարձեալ բռնապետութեան պնակալէզներն էին, որպէսզի ոչ-հայ տարրերը մեր դէմ լարեն. . . Բայց երբ զանոնք համոզենք որ հայերն հազար անգամ գերազատ կ'համարեն ռամկավար սանձադրական թիւրքիա մը ոեւ է

Հայկական թագաւորութեան, այն ժամանակ թերեւս թուրքերն ու Քրդերն առաջինն ըլլան, որ համբուրեն մեր յողնատանջ ճակատը եւ մեզի հետ ձեռք ձեռքի ու սիրտ սրտի տալով՝ մեր ամենուս համերաշխութեան եւ ազատութեան մէջ փնտռեն Հայրենիքի բախտը. . .

Սիրանուշ.—Ուրեմն, միաբերան գոչենք՝ կեցցէ՛ Ազգերու Համերաշխութիւնը՝

Երեմ միասին.—Կեցցէ՛ Համերաշխութիւնը. . .
(Եկեղեցիէն կ'շուրի՝ «Որ օրհնես զայնոսիկ» եւն. : (Կ'մտնէ գիւղացի մը):

ՏԵՍԻՒ Զ.

Նոյն եւ գիւղացի մը

Գիւղացի.—(Հրաշնային) Ընկեր՝ Հրաշնայ, Մեկիքը խնդրեց որ իսկոյն զինքը տեսնէք:

Հրաշնայ.—Երթանք, այո՛: (Ամենիք կ'երթան: Եկեղեցիէն կ'շուրի «Իսկզբանէն եր քանն եւ քանն եր առ» եւն. : Բեւը վայրկեան մը դասարկ կը մնայ):

ՏԵՍԻՒ Է.

Պառաւ եւ Մերուկ

Մերուկ.—(Եկեղեցիէն դուրս գալով կը նստի քաղաքաւարի մը վրայ, հաւնիչը քաշելով) Ո՛վ Տիբո՛ւկ, դուն աշխարհի խաղաղութիւն տաս. . . (Եկեղեցիէն կ'եղնէ Պառաւը ձեռնախայտի կոքնած):

Պառաւ (ձեռնակին) Օղորմի Ասֆած:

Մերուկ.—Օղորմի ծնողացդ, մա՛մա, ի՜նչ կ'ընես, աղէկ ես:

Պառաւ.—Ի՜նչ գիտեմ, օղորմ, իշթէ կ'ապրինք կէօյէ. . . Մայրիկ Ասֆածամարը հոգիս ալ չառնեմ՝ ազատիմ. . .

Մերուկ.—Ի՜նչ է եղեր, մա՛մի՛ նորէ՛ն բան մը կայ հա՛

Պառաւ.—Ի՞նչ պիտի ըլլայ, ճա՛նրժ, աշխրժին չի՛վին փերթեր է, ի՞նչ խալթ է ըրեր. . . լսեցի՛ր շանլակոտ Սայիտ պէկին մէրիֆէթը. . .

Ծերուկ.—Չէ՛, դու լսեցի՛ր:

Պառաւ.—Հըպը չէ՛. . . Ադ քօփակը կ'ուզէ քի ֆախիր ֆուխարան բանը-գործը թողնէ տէ՛ իր համար խօնախ մի չինէ. . . Ը՛հ, տէ՛ր Ասֆաժ (երեսը խաչակնկեղով) գլխուն փի ինչալլան, մէջը չնթակելու արժանի չըլլա՛յ. . .

Ծերուկ.—Հըպը բնկերութեան տղա՛քը ինչ կ'ըսեն:

Պառաւ.—Ո՛վ ըսի՛ր:

Ծերուկ.—Հըպը Հնչակին տղա՛քը, կ'ըսեմ, բան մի չեն ըսած:

Պառաւ.—Բը տղա՛յ, դու խե՛նթ ես. . . ես վա՛ն ըսէ, շանն անկաճը կըյնի. . .

Ծերուկ.—Շո՛ւնը ով է:

Պառաւ.—Հայ Ասֆաժ պէլաո չիտայ հա՛, տահա չե՞ս գիտեր՝ չունը ով է. . . Հէ՛յ կիտի հէ՛յ. . . (գլուխը շարժելով):

Ծերուկ.—Ես ի՞նչ գիտեմ, ճա՛նրժ, հազար հատ շուն կայ. . . այիտ պէ՛կը. . .

Պառաւ.—Չէ, ճանրժ մեր տէրաւէր օլաճաղը լսէ նը՝ հէման խապար կուտայ Սայիտ պէկին. . .

Ծերուկ.—Քա սո՛ւս. . . մեղք է, կարգ ունի, որքան ալ ըլլայ նէ. . .

Պառաւ.—Ը՛հ, կարգը գլուխն ուտէր, որ գեղին տունը չաւթէր սեւ սատանան, կարգաւորին աղեկն ազգին պարծանքն է, ամա սուոր պէս խայրինները գետինն անցնին. . . ես ո՛ւր գտնամ Հայրիկին պէս եա իվմիրեանին պէս կարգաւոր, որ ձեռքը չէ՛ ո՛տքն ալ պագնեմ. . . Է՛հ, միաս բարձ՛. . . (կ'երթայ)

ՏԵՍԻԼ Ը.

Ծերուկ.—Հա՛լլա, հա՛լլա. . . գոհանամ քեզի, Տէ՛ր Ասֆաժ, պառաւներն ալ փօլիթիքայով կ'ըլլադունին, ա՛խար. . . է՛, աս ըլլաիք բա՛ն է. . .

(Եկեղեցիէն կ'եղեն Տեր Ղուկաս, Ազնաւուր եւ Ժամաւորները):

ՏԵՍԻԼ Թ.

Ծերուկ, Տեր Ղուկաս, Ազնաւուր, Երկսեռ գիւղացիք

Տեր Ղուկաս.—(Ծերուկին) Ողջո՛յն, որդեա՛կ:

Ծերուկ.—(ոսֆի եղեղով) Օրհնեա՛ տէր. . . այսօր քարո՞ղ կայ:

Տեր Ղուկաս.—Քարոզ պիտի տամ հա՛, կարեւոր բան ունիմ ըսելիք, ատոր համար ժողովուրդին պատուիրեցի որ ժամէն ելլելէն վերջը դաւիթը կենան, որպէս զի որոշում մը տանք:

Ծերուկ.—Ինչալլան խե՛ր է:

Տեր Ղուկաս.—Շառին հեա ի՞նչ բան ունինք, խե՛ր է խե՛ր. . .

(Ժողովուրդը բեմին ձախակողմը կը խոնուի ոսֆի վրայ, միայն ֆաւի մը ծերեր ու պառաւներ կ'նստին ասդինադին: Տէր Ղուկաս բեմին աջ կողմը հռետրական դիրք մը կ'առնէ, կ'հսպայ ֆաւիցս):

Տեր Ղուկաս.—Օրհնեա՛լ ժողովուրդ, «Եթէ ոչ տէր չինէ զտունն, ի նանիր վաստակին չինողքն», կ'ըսէ Յովսէփ մարգարէն, այսինքն թէ, թէ որ, կ'ըսէ, մարդիկ տիրոջ տունը չը չինեն նէ, պանիր ալ չ'պիտի վաստակին ուտելու, կ'ըսէ: Այսմաւորքին մէջ ալ Սողոմոն իմաստունը կ'ըզէ թէ՛ «Եւ որ ոչ չինեսցէ զտունն տեառն, կերիցէ զան բազում եւ եղբցի լալ եւ կըճտել ատամանց» կ'ըսէ. . . Գի՞տէք ինչ ըսել է. այդ ըսել է թէ՛ «չինել չուզողն ալ, կ'ըսէ, շատ ծեծ պիտի ուտէ, կ'ըսէ, եւ այնքան պիտի լայ որ աղանիքը պիտի թափին» կ'ըսէ: Կ'հասկանաք ինչ կ'ըսէ, ես չեմ ըսողը հա, մէկը Յովսէփ մարգարէն է, այսինքն Մայր Աստուածամօր խորթ հայրը, մեկն ալ Սողոմոն իմաստունը. . .

Ծերուկ.—Մեղա՛յ Տէր, մեղա՛յ տէր. . . աս որքա՛ն իմաստութիւն է, որքա՛ն գիտութիւն է, բերնէն մարգարիտ կ'վազէ կարծես. . . ամապա ուրիշ գեղեր ալ ասպէս գիտուն տէրաւէր կայ. . .

Տեր Ղուկաս.—Չօրանա, որդեա՛կ. . . «Ծեր ի տաննէ քու մէջ մի պահասեցի», կ'ըսէ Օրմանեան սրբազան. . . եթէ

ծերերը չըլլային մեր մէջ, նոր հասած երիտասարդները տուններնիս պիտի բանդէին. . . այդ անաստուածները ո՛չ մեծ կ'ձանձնան, ո՛չ պղտիկ, ո՛չ կղեր եւ ո՛չ ալ իշխանաւոր. . .

Ծերուկ.—Մի՛ բարկանար, աե՛ր պտպտ, քարոզդ չաբտնակէ:

Տէր Ղուկաս.—Հա՛. . . այն կ'ըսէի թէ «ծառայք հնազանդ լիցին տէրանց իւրեանց», քանզի աստուծոյ էն մեծ պատուերն այն է թէ ծառաներն իրենց աղաներուն, աշխարուն, մեծամեծներուն հնազանդ ըլլալ պարտին. . . հիմա ըսեմ ձեզի այսօրուան քարոզիս միտքը.— Դուք գիտէք, օրհնեալ ժողովուրդ Հայոց, որ չորս տարի ատաղ մեր գեղն եկաւ մի ոմն Սայիդ, անօթի ողքատ վիճակի մէջ, եւ մտաւ Մելիք Միսաքենց մօտ ծառայութեան: Երկու տարուան մէջ կամօքն Աստուծոյ ամենակալին՝ այդ Սայիդը վերէն պէկուածեան աստիճան առաւ եւ դարձաւ մեր գիւղին տէրը. զի լցցի գիրն որ ասէ՝ «Տէր մեծուցանէ, Տէր աղքատացուցանէ, իջուցանէ ի դժոխս եւ հանէ գնա». . . Աստուած այդպէս էր կամեցած, որ երէկուայ ծառան այսօր Սայիտ պէկ ըլլայ. . . առանց Աստուծոյ կամքին, ծառին տերեւն ալ վար չիյնար. . .

Ազնաւոր.—Պէ՛տ աղբար, ես տայիմ չե՛մ ըսեր թէ մեր տէրտէրան գլուխը գիտութեան ծով է. . . ամբողջ Այսմաւուրքը բերան գիտէ. . . Աստուած կարգին հաստատ պահէ. . .

Ժողովուրդ.—Ամէ՛ն:

Տէր Ղուկաս.—Հիմա Սայիտ պէկը կամօքն Աստուծոյ կ'ուզէ մեր գեղին մէջ խօնախ մը չինել եւ հրաման խրկած է որ քարոզեմ ձեզի՝ վաղն ամէնքդ հոս գտնուիք խօնախին հիմքը դնելու. . .

(Ժողովրդեան մեջ դժգոհ արտայայտութիւններ, անորոշ եւ անշնչի շշուկներ: Երկու երիտասարդներ զայրացած դուռն կ'երթան):

Տէր Ղուկաս.—Այս ալ ըսեմ, ինչպէս որ մարմինն առանց գլխու հոգի չունի, ժողովուրդն ալ առանց իշխանաւորի կեանք չունի. Հիմա մեր գլուխը Սայիտ պէկն է, եւ ինչպէս որ մարդ իր գլուխը կ'իսնամէ, ճիշտ այնպէս ալ մենք պիտի անասնք եւ կատարենք մեր գլխաւորին հրամանները՝ տուն

ալ պիտի շինենք անոր, ատ՛ւրք ալ պիտի տանք, անոր արտերն ալ պիտի մշակենք. . .

Ժողովուրդին մէջէն ձայն մը.—Սայիդ պէկն ա՛րտ որտեղէն ունէր, մեր հողերն է որ բոնի գրաւեց. . . Հողերնիս խլեց եւ մեզ կտոր մը հացի կարօտ թողուց, հիմա հողերն ալ մենք մշակենք. . .

(Իրարանցում ժողովուրդին մեջ: Զայներ՝ «չիտակ կ'ըսէ»... ռորեջ ձայներ՝ «լռէ՛ խառնակիչ», «կտրեցէք ատոր ձայնը», «տէրտէրը չիտակ կ'ըսէ». . . աղմուկ, . . . Ազնաւորն առաջ կ'անցնի):

Ազնաւոր.—Ծօ՛ լիբբեր, ինչպէս կ'համարձակիք մեր պատուական անբախտիքն քարոզն ընդմիջել. . . կ'ուզէք որ անիծէ զձեզ եւ հողիներնիդ դժոխքի բաժին դարձնէ. . . հա՛:

Տէր Ղուկաս (թազկասարած, աջեւրդ դէպ ի երկինք).—Տէ՛ր, թո՛ղ դոցա, զի ոչ գիտին զի՛նչ գործեն. . . Զաւա՛կներս, ես չե՛մ գիտեր որ Սայիտ պէկ գեղին տիրացաւ, առանց բան մը ունենալու, բայց չե՛ որ Աստուծոյ հրամանով եղաւ ամէն բան. . . «Տէր տացէ զբարի ոյք Աւետարանին զօրութեամբ բաղմաւ», այսինքն թէ տիրոջ Աւետարանը մեծամեծ բարիքներ կուտայ անոնց, որք բազում զօրութիւն ունին. . . է՛ հիմա դո՛ւք ըսէք, եթէ Աստուած չուզէր՝ Սայիդ պէկ կրնա՞ր մեր գեղին տիրանալ. . . Ո՛չ ապաքէն Աստուած է որ արար գերկինս եւ գերկիր յոյնչէ՛. . . Աշխարհն Աստուծունն է, օրհնեալ ժողովուրդ, իր ստեղծած աշխարհն որուն ուղէ անոր կուտայ. . . Մեր աղին այնքան աղէտ է որ տակաւին չի գիտեր թէ Աստուած երբեմն մեր հաւատքը փորձելու համար զանազան զրկանքներու կ'ենթարկէ զմեզ՝ Յոր երանելիին պէս, մենք պէտք է չնորհակալ ըլլանք Աստուծոյնն է եւ ըսենք. «կամք տեառն օրհնեալ եղեցի», համոզուած ըլլալով որ մեր գլխուն եկած փորձանքներն Աստուծոյնն են. . . Առանց Աստուծոյ կամքին տերեւն ալ վար չիյնար ծառէն. . . Մէկ խօսքով, աշխարհի վրայ ի՛նչ որ կատարուի՝ Աստուծոյ հրամանովն է. . .

(Ժողովրդեան մեջէն մեկը կ'ստուայ. «Ո՛վ ըսաւ. . . ուրեմն Աստուած ոճրագործ է, գո՛ղ է, բանտապահ է. . .»)

(Իրարանցում, կ'ընեն խօսողն եւ սասիկ կ'ծեծեն: Աղմուկ, ձայներ՝ «սասկցնելու է այդ անասունածը»: Ծերունիք կը միջանկե եւ կ'ազատե մարդը).

Ազնաուր.— Հալա՛, հալա՛... մա անասունածներէն պէ՛տանիս պիտի գտնանք օր մը, տեսնանք... (երեսը խաշակնկելով) մեղայ քեզ Տէ՛ր, մեղայ քեզ... .

Տէր Ղուկաս.— Նշովեա՛լ ըլլաք, յեղափոխականներ՛ը, որ գառնուկի պէս բարեպաշտ ազգը այս անգամութեան հասցուցիք... Շատ անգամ կ'զանդատինք թէ այսինչ պէ՛կը, այնինչ աղան ժողովուրդը կ'շարժարէ, իրաւունքնիս կ'խէ՛, պատիւնիս ոտնակոխ կ'ընէ, եւն... Ինչպէս չընեն հապա, երբոր մենք գիշեր ցորեկ աղօթքի նուիրուելու փոխարէն կ'եղենք այս տեսակ մեղսապարտ մաքեր կ'ոռնենանք... «Տէր, մի դարձուցաներ զերեսս ճիւղպէն իմոյ քանդի աստառն հին է»... (ւնածեղով) Ինչ կ'ըսէի... Խելք կ'թողնե՛ն մարդու գլուխը... .

Ազնաուր.— Տէր հայր, թող քիչ մ' ալ ես խօսիմ (Ժողովրդեան) «Է՛, ժողովուրդ, այս երկու շաբաթ է մեր տէր պապան—Աստուած կարգին հաստատ պահէ—ամէն օր կ'յորդորէ զձեզ որ յանձն առնէք շինել պէ՛կին խօսակը եւ մոտիկ չընէք այդ անասունածներուն, բայց դուք դեռ կ'վարանիք... Ինչու չէք ուզեր հասկնալ, որ եթէ շինել չուզէք ալ՝ պիտի չինէք, քանի որ Աստուած այդպէս է կամեցած.

Տէր Ղուկաս.— Այո՛, վարանումն ո՛ր եւ է օգուտ չըրելէ զատ կրնայ Սայիտ պէ՛կին արբար զայրոյթը գրգռել մեզի դէմ... Ուստի նորէն կ'հրաւիրեմ որ վաղը առտու կանուխ առնէք պէ՛տք եղած գործիքներն եւ հաւաքուիք հոս Սայիտ պէ՛կն ալ պիտի գայ եւ պիտի ձեռնարկենք գործի... .

Ծերունի.— Բայց տէր հայր, վաղը մեռելոցի օր, կ'վայլէ որ քրիստոնեայք աշխատին, կարելի չէ՞ ուրիշ որուան մը յետաձգել... .

Տէր Ղուկաս.— Գիտեմ, սիրելի՛ք, որ բաւական ծանր պիտի գայ ձեզ վաղուան պէս սուրբ օր մը աշխատելը, բայց երբ Աստուած այդպէս է կամեցեր, ինչ կրնանք ընել... ուրեմն, վաղը պիտի սկսինք:

Ժողովուրդ.— Սկսինք, սկսինք... (Կ'մենեն Շիւքի պէշ եւ քիկնապահները):

ՏԵՍԻԼ Ժ.

Նայն, Շիւքի պէշ եւ քիկնապահ

(Ժողովուրդը Շիւքի պէշ stեկելով սարսափահար կ'ըլլայ. իրարանցում, խուճապ):

Շիւքի Պէյ (քիկնապահներուն).— Տղա՛ք, ըսէ՛ք միւս թիկնապահներու, որ ձերը դուրս կապեն եւ իրենք ալ հանգստանան (թիկնապահներէն մին դուրս կ'երթայ եւ կ'վերադառնայ):

Ազնաուր (Շիւքի պէշ ցգնելով).— Վա՛յ, մոռա՛նք, կորա՛նք... ասիկա մեր անասունածներուն հետ համերաշխութեան դաշինք կնքող քիւրտ ցեղապետ Շիւքի պէ՛ն է... վա՛յ մեր գլխուն... .

(Շիւք, աղմուկ, ժողովուրդը կ'փորձէ փախչիլ, Շիւքի պէշ կ'արգիլէ զանոնք):

Շիւքի Պէյ.— Ո՛ր կ'փախչիք, սպասեցէք, վախճալու բան չկայ... (Ժողովուրդը կ'կենայ եւ երկիւղածութեամբ մտիկ կ'ընէ) եւ լսեցի որ դուք մտադրուած էք սպանալիք ազգեցութեան տակ ապարանք մը չինել ձեր բռնակալ Սայիտ պէ՛կին համար... Ստո՛յգ է այդ... .

Տէր Ղուկաս (շախմաշով առաջ կուգայ).— Իրաւ է, Պէյ էֆէնտի, մենք որոշեցինք վաղն իսկ գործի ձեռնարկել... .

Շիւքի Պէյ.— Հա՛, ինչպէս չէ... Ձեր երեկուայ ծառան այսօր պէ՛կ է դարձեր եւ աջ ու ձախ հրամաններ կ'տեղայ իր նախկին տէրերուն, եւ դուք ալ ստրկաբար կ'հնազանդիք... .

Տէր Ղուկաս.— Աստուծոյ հրամանն է՝ անսալ մեր տէրերուն... .

Շիւքի Պէյ.— Կ'ստես, անգղամ, Աստուած ձեզի չէ հրամայած ստրկանալ... դու քահանայ ես եւ ինձմէ ալ աղէկ գիտես, որ երբ քահանայապետին ծառան ապտակ մը զարկաւ. Գրիստոսին, Նա բողոքեց եւ զայրացաւ... (շուրջ) լսէ՛,

տէրաւոր, իմ նախնիքը միշտ սիրով են վարուած Հայոց հետ եւ ի պահանջին հարկին իրենց կեանքի գնով պաշտպանած են Հայերն արտաքին օտնձգութեանց դէմ եւ նոյն բանն որդւոց որդի կտակած են մեզ... վերջին ժամանակներս Պոլսոյ մէջ որջացած չարագործ եւ բռնակալ անձինք՝ օգոստ քաղելով մեր ժողովրդի տգիտութեան, զայն չինած են փառաւոր գործիք մը եւ լաքած այլացել տարբերուն դէմ... Այսպիսով վիճակակից ժողովուրդներ սկսած են զիրար հալածել, զիրար ատել, զիրար կոտորել, առանց կռահելու որ ձին ու ջորին կ'կոռին՝ էջը կ'երթայ ոտքի տակ... Սակայն այդ դրութիւնը վերջ պիտի գտնէ եւ Հայ, Թուրք, Քիւրդ, Ասորի պիտի հասկնան, որ մեր կիսակործան հայրենիքը խաղաղութեան կ'կարօտի, որ մենք եղբայրներ ենք եւ մեր երջանկութիւնը կախուած է բացառապէս մեր համերաշխութեան... զմեզ իրարմէ բաժանող երկրորդեան բռնակալները պիտի կործանին մեր միացած ուժին առջիւ... կ'հասկնաք... Դոնէ ասկէ վերջն զգանք մեր սխալը եւ փոխադարձ օգնութեամբ պաշտպանենք մեր իրաւունքները... խոստացէք, որ պիտի չլինէք Սայիտ պէկի ապարանքը...

Տէր Ղուկաս (դոյրդոյրաշով).—Պէկ, մենք քու ոտքիդ մոխիրն ենք եւ իրաւունք չունինք ձեր հրամաններուն չանաշու... բայց Սայիտ պէկին խօսք ենք տուած եւ չենք կարող զրօնել մեր խոստումը...

Եփեսի Պէյ (վրդովուած).—Հա՛, ուրեմն դուք չէք ուզեր լսել ինձ եւ կ'առարկէք տակաւին... (քիկնապահներուն) Էհ, տղաք, իսկոյն կապեցէք այդ անպիտանին ձեռքերն ու ոտքերը...

(Թիկնապահներն իսկոյն կ'կապեն Տէր Ղուկասը, ժողովուրդը սարսափահար՝ ի նշ ընկել չի գիտեր, աղմուկ, լաց, կոծ):

Տէր Ղուկաս.—Աման... պէկ, ոտքդ պագնեմ... շունդ ըլլամ...

Եփեսի Պէյ.—Հիմա լսէ, եթէ հարցումներու ճշտութեամբ պատասխանես՝ պիտի արձակուիս, հակառակ պարագային, եթէ փորձելու ըլլաս խաբել զիս, կ'տեսնես այս սուրը (ցոյց տալով սուրը), որ Արխանեան Գալուստի խոր-

հրդաւոր մէկ նուէրն է ինձ, ահա ատով Թուրք դուքս պիտի թափեմ... կ'երդնում յանուն Հայ-Քրդական եղբայրակցութեան, որ վճիռս անդադնալի է...

Տէր Ղուկաս.—(Սողալով Եփեսի պէյի ծնկաց լոս) Պէկ, խնայէ ինձ... Ես քու ստրուկն եմ եւ ոտքդ ընկած գթութիւն կ'հայցեմ...

Եփեսի Պէյ.—(Զայրացած) Լռէ՛, գարչելի սողուն... ստրուկները կեանք չունին եւ ոչ ալ գթութիւն հայցելու իրաւունք... Ըսէ ինձ, ինչ քարոզ խօսեցար...

Տէր Ղուկաս.—(Կակաղեղով) Աստուծոյ պատուէրները...

Եփեսի Պէյ.—Որո՞նք են այդ պատուէրները:

Տէր Ղուկաս.—Ազօթել, չարիք չգործել եւ տէրերուն հնազանդ ըլլալ:

Եփեսի Պէյ.—Տէրեք ըսելով ինչ կ'հասկնաք:

Տէր Ղուկաս.—Մեծաւորներ, ազաններ, ձեզի պէս պէկեր...

Եփեսի Պէյ.—Եթէ հապա այդ պէկերը փորձեն խել ձեր իրաւունքները:

Տէր Ղուկաս.—Այն ժամանակ պիտի ազօթենք որ Աստուած անոնց խիղճն արթնցնէ... Ուրիշ ինչ կ'ընանք ընել, ձեռքերնէս ինչ կուզայ...

Եփեսի Պէյ.—Ա՛յ, դու նզովից արմատ... Դու փոխանակ քեզի յանձնուած ժողովուրդը խրախուսելու, զայն ինքնագիտակցութեան բերելու, ինքնապաշտպանութեան մղելու, անոնց իրաւանց պաշտպան հանդիսանալու, քու ոչխարային հասկացողութեամբ կ'առաջնորդես զանոնք դէպի ստրկութիւն... բաւական չէ որ դու վախճառութեամբ տղրուկի պէս կ'ծծես խեղճ գիւղացւոց արիւնը, դեռ քու յիմար քարոզներովդ կ'ստիպես որ գիւղացիք իրենց երեկուան ծառային ստրուկը դառնան... Ա՛հ, տնաքանդ սեւազլուխներ, դուք ինչպէս քաջարի Հայ ժողովուրդը դատապարտեցիք այս վիճակին եւ շարունակ բնազանցական առասպելներով թմրեցուցիք անոր միտքը, կոտրեցիք անոր թիւր, մեղուցիք անոր հոգին եւ չինեցիք զայն անխմաստ խրատելակ մը... Մտածեցէք բոպէ մը, թէ ինչ էր Հայ ազգը՝ իր օձիքը ձեր ձեռքն յանձնելէ առաջ եւ ի՞նչ եղաւ ձեզի ենթարկուելէ

յետոյ. . . (Դառնալով ժողովրդեան) Հապա զո՛ւք, փոքրոգի սողուններ՝ որ սովոր էք լիզել զձեզ կոխկառող սուրբերն եւ համարել զձեզ ապտակող ձեռքերը, ըսէք տեսնեմ, զեռ պիտի հաւատաք ձեր ճակատագրին ասոր պէս (ցոյց տալով ՏերՏէրը) ինկած հողիներուն. . . Մինչ մէկ կողմէն ձեր հերոս զաւակները կենաց եւ մահու օրհասական կօխ կ'մղեն, զուք ասին ձեր հողին կ'անուշանէք մահաբեր թոյնով. . . Ափսո՛ս ձեզ, Հայե՛ր, հազար փսոս. . . Ի՜նչ կ'ըսեն ձեր հարիւր հազարաւոր նահատակներու հողիները, երբ զգան որ զուք տա- կաւին բռնակալներու գոյութեան կ'հանդուրժէք ձեր մէջ. . . Հայ եղբայրներ, եկէք վճռենք պաշտպանել մեր ազատութիւնը մեր կենսաբի գնով, ու վստահ եղէք որ մենք պատ- րաստ ենք ձեր երջանկութիւնն ապահովելու. . .

Ազնաւուր.—Աֆէրիմ, Պէ՛կ. . . (ժողովրդին) Տղաք, եկէք այս պատուական պէկին համար աղւոր ապարանք մը չի- նենք. . .

Տէր Ղուկաս.—Շինենք շինենք, խնո՛ւ չէ. . .

Շիւքի Պէ՛կ.—Լսեցէք, ստոր արարածներ. . . փոխանակ բռնակալներու ապարանքը կառուցանելու, ձեր մարած օժաղը շէնցուցէք, ձեր յափշտակուած գոյքերն յետ խլեցէք, ձեր բռնարարուած իրաւունքները պաշտպանեցէք. . . Դուք ձեր տունը շինեցէք. . .

Ժողովուրդ.—Շիտակ կ'ըսէ, կեցցէ՛ Շիւքի պէյը. . . (աղմուկ)

Շիւքի Պէ՛կ.—Լսութի՛ւն. . . զատարկ «կեցցէ»ներով փոր չի կշտանար, եւ ոչ ալ անմիտ բացականչութիւններով. . . Նթէ զուք կ'սիրէք զիս եւ Նթէ կ'ուզէք վայելել իմ անձ- նուէր պաշտպանութիւնս, լսեցէ՛ք ինձ. . .

Ժողովուրդ.—Ի՜նչ կ'հրամայէք, պատրաստ ենք. . .

Շիւքի Պէ՛կ.—Բարեկամները չեն հրամայեր, այլ խորհուրդ կուտան.

Ժողովուրդ.—Կեցցէ՛ Շիւքի պէյը, կեցցէ՛. . .

Շիւքի Պէ՛կ.—Հիմա կարծեմ ձեր բնելիքը շատ պարզ է, այսինքն զուք ոչ միայն Սայիտ պէկին համար ապարանք պիտի չշինէք, հապա անոր ո՛ր եւ է ապօրինի մէկ կամքը պիտի չկատարէք:

Տէր Ղուկաս.—Այն ժամանակ Սայիտ պէկը կ'բարեկանայ եւ մեզ անով տեղով բնաջինջ կ'ընէ:

Շիւքի Պէ՛կ.—Ձինուեցէ՛ք բռնակալին դէմ եւ զինու զօ- րութեամբ վերջ զրէք անոր կամայականութիւններուն. . . Այսուհետեւ ազատ պիտի ըլլայ ժողովուրդն եւ ոչ մի ոյժ պիտի չկրնայ վտանգել անոր ազատութիւնը:

Ժողովուրդ.—Կեցցէ՛ ազատութիւն:

Շիւքի Պէ՛կ (Թիկնապահներուն).— Տղաք, արձակեցէ՛ք տէրաւերն կապանքներն եւ թող նա այսուհետեւ արթուն պահապան ըլլայ իր ժողովրդին:

(Թիկնապահները կ'արձակեն Տէր Ղուկասի կապանները: Ժողովուրդը հոյեզմայրութեան մեջ է: Կ'մտնեն Հրաչեայ, Սիրանոյշ, Գաբրիել եւ մեկ քանի ուրիշ ընկերներ ու ըն- կերուհիներ):

ՏԵՍԻԼ ԺԱ.

Նոյն, Հրաչեայ, Սիրանոյշ, Գաբրիել, Եւալի:

Շիւքի Պէ՛կ. (Նորհիկներուն).—Ազէկ ժամանակ հասար, սի- րելի ընկերներ եւ ընկերուհիներ. . . Դուք ալ վկայ եղէք, որ կ'սխառնք անխախտ ու անտառան պահել Հայ—Բրդա- կան եղբայրակցութիւնը. . .

Ժողովուրդ.—Կեցցէ՛ն քրդերը, կեցցէ՛ն բոլոր օսմանցի- ները. . .

Շիւքի Պէ՛կ. (Տէր Ղուկասին).—Տէրաւեր, երգուինք այս ուրին վրայ. . .

Սիրանոյշ. (Բղակցիին տակէն Հնչակեան դրօշակ մը հա- նկող).—Եւ այս դրօշին վրայ. . .

(Ամենէր կ'ծննարդեն եւ բառ առ բառ կ'կրկնեն երդումը): ԱՌԱՋԻՆ ԶԱՆԳԱԿ:

Շիւքի Պէ՛կ. (Յուզուած).—Կ'երջանա՛ք այս հուրբական դրօշին ու չարիքը պատուհասող սուրին վրայ, որ մեր եւ հայրենեայ ազատութեան համար պիտի կուտինք յաւիտեան. . .

(Ա. Ա. Բ. Ա. Գ. Ո. Յ. Բ.)

Ե Բ Բ Ո Բ Գ Ա Բ Ա Բ Ո Ի Ա Ծ

Բեմի կ'ներկայացնեն երկրորդ արարուածի տեսարանը

ՏԵՍԻԼ Ա.

Տէր Ղուկաս (տապաւնաբար մը վրայ նստած՝ ծնկաց վրայ նստակ կ'գրէ, այլապէս. մտաւոր):—Հը, Հայ-Դրդական համերաշխութիւն հէ՛. . . Աղբա՛ր, սա մեր յեղափոխական-

նալ մը եղաւ... Այդ յեղափոխականներուն խէրն այնպէ՛ս անխնայ որ երկինք ու երկիր իրար անցնին... է՛, քանի որ մարդ եկած չէ, փակեմ... (կնիքը կը հանէ եւ մոռնելով կ'ստատարէ ինքն ինքի պէտքը... Յանկարծ կ'ընցնուի, կնիքը վար կ'դնէ եւ գրիչը ձեռք կ'առնէ) քիչ մնաց պիտի մոռնայի մեր Ազնաւուր աղան, որ թաղական խորհրդոյ յաւիտենական ատենապետն է, շատ մեծ ծառայութիւններ կ'մատուցանէ ինձ եւ Սայիտ պէկին, մանաւանդ եկեղեցւոյ հրնազարեան մագաղաթներուն եւ քանի մը կտոր անթիքաներուն գողութեան խնդրոյն մէջ մեծ ծարպելութիւն կ'ընայ տուաւ... Թէեւ վարձատրեցի զինքը, երբոր գողցածնիս ծախեցինք յիսուն երկու ոսկիի, եօթն իրեն տուի, տասներկունս եւս առի, իսկ քսանը վեցը՝ Սայիտ Պէկը մաքրազարդեց... բայց մեզք է աղան, քանի մը սող քան զրեւու է... «պալ չըզարան բարձադընք ետար» կ'ըսեն... (կ'զրէ, կ'կնիք, կ'իմիւն, գրպանէն կ'որոտնայ մը կ'հանէ, նստակը կ'ներկայի, քանակիով կ'զոցէ տուիք, ուրախ բրբիւնով)։ հիմա եղաւ... զար տէ զրկէի ժամ առաջ... (այճէն կ'երեւի փարդ մը)։ Անա կուգայ, «չունք միշտ, փառք քէ»... (կ'մտնէ փարսը, եւ քեռեկնան մը զարեկելով կ'կենայ Տէր Առկասի դիմաց)։

ՏԵՍԻԼ Բ.

Տէր Առկաս եւ փութ մը

Տէր Առկաս.—Այս տուին ատենիդ ու պէկին տանելդ մէկ պիտի ըլլայ... Հայտէ (կուսայ տուիք) քեզ անտեմ... (փարսը կ'առնէ տուիք եւ կ'աներեւոյթանայ)։

ՏԵՍԻԼ Գ.

Տէր Առկաս միայնակ

Տէր Առկաս.—Գնաց... Աստուած հեռն ըլլայ... վրատան եմ թէ այս ժողովուրդ պիտի կանխէ կարգ մը վտանգներ, որոնք կրնան ապառիկներուն զանաւոր դժուարացնել... «Օրհնեալ է փայտն, որով լինի արդարութիւն»։ Բնչ պատուական խօսք է՝ հա՛ հա՛ հա՛ հա՛... (կ'մտնէ ընցոսխապս գիւղացի մը եւ խորը գոռի կուսայ)։

ՏԵՍԻԼ Դ.

Տէր Առկաս եւ գիւղացին

Գիւղացին.—Օրհնեա տէր, տէր պապա, ժամկոչը դո՛ւն էիր զրկած եսեւս։

Տէր Առկաս.—Այս ո՛ւր ես, աղա՛յ, երկու անգամ է մարդ կ'զրկեմ։

Գիւղացին. (Գլխիկոր).—Կ'ներես, տէր պապա, քիչ մը գործ ունէի։

Տէր Առկաս. (Խիստ).—Գործ ունէիր... աս որքան աճէլէ գործ էր որ երկու անգամ զրկած մարդս ես կ'գարձնեմ...

Գիւղացին.—Է ճանրմ, քան մ' էր եղաւ... Ինչ հրաման ունիս։

Տէր Առկաս.—Խնարեցո՛ւ, տէր, զունկն ք... Բեզ կանչելու նպատակը այս է որ՝ այսօր Սայիտ պէկը պիտի գայ, ահագին ծախքեր պիտի ըլլայ... կ'ըլլայ նէ, պարտքէդ քանի մը զրուշ տայիր։

Գիւղացին.—Ինչքան պարտք ունիմ որ զաթէն... Ամբողջ պարտքս տասը զրուշ է, այն ալ քանի մը օրէն կուտամ։

Տէր Առկաս.—(Զարմացական արտայայտութեամբ) Բերանդ խէր բաց, աղա՛յ, ինչ տասը զրուշ, ինչ կ'ըսես... Տէֆթէն հոս է իշթէ (գրպանէն կ'հանէ բրբուռած քղեր), պարտքդ յիսուն զրուշ է, երեսուն ու հինգ փարա ալ կար ամա նէիսէ... «Ես տասցի ի զարմանալ իմում թէ ամա նայն մարդ տուա է»... Եթէ չես հաւատար, տէֆթէրը տես... Գիւղացին (Առանձին).—Աճեցէք եւ բազմացարուք է եղեր հա՛...

Տէր Առկաս (հաշուերուդ մը քանակով).—Ահա ամիկ, ողորմած հոգի հօրդ թողման համար տասը զրուշ...

Գիւղացին (յիշողութեամբ).—Ինչ կ'ըսես, տէր պապա՛, դու բոլորովին մարդը հօգիման տեղ կ'գնես եղեր... ճանրմ, դու ո՛ւր էիր երբոր հայրս մեռաւ, չէ որ այն ժամանակ դու Մըխօի Սարգիսին հետ մեր տաւարները կարածէիր... Այն ժամանակ դու տէրա՛ր եղած չէիր դեռ...

Տէր Առկաս (հանդարտ).—Բարկանայք եւ մի մեղանչէք, որդեակ... Ինչո՞ւ հօգուդ մեղք կ'ընես, դուն ալ երեխայ չես ու... ամբողջ գեղը կ'վկայէ որ երբոր Տէր Սիմոնը վախճանեցաւ— զին Սուրբ Ի վերայ իջցէ,—այն ժամանակ նա իր ապառիկներու ցուցակն ինձ կ'ապկեց... Ասոր ինչ

կրնաս բռնել... իրաւունք չունի՞մ օրինական ժառանգութիւնս ժողովելու...

Պիւղացիին (զրուիք շարժելով)։—Է, աէր պապա, սա ըրածդ եղաւ...

Տէր Ղուկաս։—Յետոյ, իմ օրով քեզ պսակեցի՝ տասներկու զրույ։

Պիւղացիին։—Աղէկ, բայց պսակելուդ հախը քանի՞ անգամ պիտի առնես, ճանրմ... Չէ որ բուն պսակին օրն ստացար թամամ հախը։

Տէր Ղուկաս։—Համբերութիւն, որդիս, զիմադարձութիւնն աղէկ բան չէ. որ համբերեսցէ սպանախ կերիցէ... Տղադ մկրտեցի՝ վեց զրույ։

Պիւղացիին։—Այդ չիտակ է, բայց երէք զրուշն այն օրն առիր, մնաց երէք։

Տէր Ղուկաս։—Հալլա հալլա՛... (խիստ) տղա՛ս, ես ինչ որ բռնմ, անպատճառ դէ՛մ պիտի խօսիս... մէկ երկու բան ալ մի լսեր... աշխարհի մէջ մեծութիւն պզտիկութիւն չմնաց... հալլա՛ հալլա՛...

Պիւղացիին։—Ինչ բռնել է մէկ երկու բան մի լսեր... փարա կ'ուզես ախպար, հոգիս չէ որ հանեմ տամ՝ դնես ճէպըդ... այդպէս բան կ'ըլլայ...

Տէր Ղուկաս։—Շատ կ'երկնցնես, որդիս... Աստուած վերը կ'բարեկանայ... Տէ՛ր մի դարձուցաներ զերեսս ճիւղ պէին խոյ, քանզի աստուծոն հին է... լսէ՛, տասը զրուշ ալ աղջկանդ մկրտութեան ու թաղման համար պիտի տաս, մահաւորը հոգ էր անդրէն եւ ի հոգ դարձաւ...

Պիւղացիին (զայրացած)։—Արթըր համը փախցուցիր, տէր պապա... ես այդքան փարայ չեմ կրնար տալ...

Տէր Ղուկաս։—Կուտաս, կուտաս... դուն աղէկ տղայ ես, կուտաս...

Պիւղացիին։—Ձաթէն պարտք չունիմ որ տամ... տալով տալով մօլխս մարաւ եւ դեռ նորէն պարտք կ'հանես... տնաչէն, դուն մէկ կողմէն կ'գոփես, Սայիտ պէկը միւս կողմէն, Ազնաւոր աղան ալ իր կողմէն առեւած փարային տոկոսը տոկոսին վրայ բարդելով, եղած չեղածներս կ'թալլէ կ'առնէ... է՛, մենք ալ մեղք ենք, ճանրմ, քիչ մ' ալ ինտոֆ պէտք է...

Տէր Ղուկաս։—Հիմա ինչ կ'բսես, պիտի տա՞ս յիսուն զրուշ երեսուն հինգ փարաս թէ չէ... մատէ՛մ քի այսպէս ըրիր, երեսուն ու հինգ փարան ալ պիտի առնեմ... Հալլա հալլա՛։ «Որդիք մարդկան մինչեւ յերբ էք խստասիրտ, ճանրմ, ընդէ՛ր սիրէք զնանրութիւն»...

Պիւղացիին (վճռական)։—Քեզի բան մը ըսե՛մ, տէր պապա... Տէր Ղուկաս։—Ըսէ՛ նայիմ...

Պիւղացիին (յուզմունքով)։—Ըսելիքս սա է թէ... դո՛ւն ալ աւագակ մ ես, Սայիտ պէկն ալ, Ազնաւորն աղան ալ... ամէնքդ ալ...

Տէր Ղուկաս։—Հա՛, այդպէս ուրեմն... Կորի՛ր առջեւէս, ես գիտեմ ինչպէս կ'առնեմ հախս...

Պիւղացիին։—Ես երթամ տէ, դու կրնաս նէ առ (կ'երթայ)։

ՏԵՍԻՒ Ե.

Տէր Ղուկաս եւ Ազնաւոր

Տէր Ղուկաս։—Էյ կիտի աշխարհ, քու խէրդ ու պէրէքէ՛թդ ալ փախաւ... Սա դառնուկի պէս ժողովուրդն որ առաջ ուզածիդ չափ բուրդ կ'առնէիր՝ ձայն չէր հանէր, հիմա սկսեք է գլխէն վեր ապուր ուտել... Ախ, Հնչակեաննե՛ր, ջարդուբուրդ ըլլայիք ու այս հարեքէ՛թը չբերէիք զըլխնուս... Ազբա՛ր, մասն ժողովրդին միան ու մղեղը, դասակարգային գիտակցութիւն քարոզեցին, աղբին աչքը բացին եւ մեզի պէս հոգեւորականներուն ալ մուխը մարեցին... բայց ի՛նչու կ'մեղադրեմ Հնչակեաններուն, երբ որ մի կ'ն մեծ սրբազանն անցած է ժողովուրդին կողմն եւ գլխնուս փորձանք մ' եղած... Հէ՛յ կիտի աշխարհ, ի՛նչ օրերու հասնը... (կ'մտնէ Ազնաւոր)։

Ազնաւոր։—(Չնոհրը շփելով եւ ննկաւոր ժպիտով մը նայելով Տէր Ղուկասին) Հա՛, Օրհնեա Տէր։

Տէր Ղուկաս։—Աստուած օրհնէ, Ազնաւոր աղա, հրամանք նայինք ի՛նչ նորութիւններ ունիս... Երբոր քու կրեսդ կ'ընդայ, անպատճառ բարի խապար մը կ'առնենաս...

Ազնաւոր (Թաշպատիկ կ'ըսի Տէր Ղուկասին քով եւ հատիչի հանելով կ'ըսի)։

Տէր Ղուկաս։—Շը, ինչու չես խօսիր... Ի՛նչ կայ նորէն...

Ազնաւոր (յուրջ կերպարանք առնելով)։—Ի՛նչ պիտի ըլլայ, ճանրմ, Բալուի գայմագամը լուր զրկած է Սայիտ պէկին թէ այս տարի ո՛րքան ցորեն, գարի, կորեկ, եւն. ըլլայ նէ ժողովելու է ամպարը...

Տէր Ղուկաս։—Է, յետոյ, այդտեղ բարեկանալու ի՛նչ կայ որ։

Ազնաւոր.—Տահա ի՞նչ կուզէիր որ ըլլար. . . Գայմա-
գամին միաքը չե՞ս հասկնար. . . Այդպէսով կ'ուզէ արուես-
տական ՍՈՒՎ առաջ բերել եւ ժողովուրդը նեղել. . .

Տէր Ղուկաս.—Է ճանր մ, մեզի ի՞նչ, ի՞նչ կ'ուզէ թող
ընէ:

Ազնաւոր.—Ի հարկէ, քեզի՞ ինչ, ամմա ժողովուրդին
հարցուր որ տեսնես. . . Այդ սովը գոյ նէ, մէկ կողմէն իմ
գործս կ'դժուարանայ միւս կողմէն ալ Հնչակեաններն ատիթ
կ'ուռննան ժողովուրդը զրգռելու մեր դէմ. . .

Տէր Ղուկաս.—Դու հոգ մի՛ աներ, Աստուած կեանք
ապ գայմագամին ու Սայիտ պէկին, քանի որ անոնք կան՝
մեր մագն ալ չի կորչիր, համա անդին ժողովուրդը պիտի
նեղուի եղեր, ադ ալ մեր դիմանալիք բանը չէ. . . Մեր ազգը,
բարեկամս, այդպէս սովեր չս'ա է տեսած եւ նորէն իր մե-
ծաւորները կերակրած է. . . Շիտակն ըսելով, մեր շահն ալ
այդ կ'պահանջէ. . .

Ազնաւոր.—Հապա Հնչակեանները, անոնց ի՞նչ կ'ըսես

Տէր Ղուկաս.—Այ սնիծոյն այդ Հնչակեանները, որ սեւ
սատանի ոյէս ամէն վայրկեան կ'հետեւին երկրին անցու-
դարձին եւ չեն թողներ որ ուղածնուս աչէս զատուրենք
գործենիս. . . Հնչակեանները չըլլաին նէ ինչեք պիտի
ընէինք. . . Անդիտանները չեն ալ կաշառուիր, ազար, ժո-
ղովուրդէն բաժնելու միւնքի՛նր չկայ. . .

(Դուսէն կ'ըսուի աղմուկ, ոսկանայներ, սրտնեցներ: Ինչ
եսիր կ'մտնեն քանի չափ գիւղացիներ քաներով, փեսասնե-
րով, քիւրով, կացիներով: Գիւղացոց դեմքը կսկիծ, երկիւղ
եւ վախալանութիւն կ'արտայայտէ: Ներս մտնելով ձախ կող-
մէն կ'դիմեն դիպի Տէր Ղուկասը եւ անկարգ կ'շարունակ
սկնոր առջեւ շուռ մուկ: Տէր Ղուկաս ու Ազնաւորը
վայրկեան մը այլապիսի գիւրար կ'դիմեն):

ՏԵՍԻՆ 2.

Նոյնի եւ գիւղացիներ

Ա. Գիւղացի.—(դստն շեշտով մը) Տէր պապա, մենք
եկանք թէեւ, բայց աղէկ գիտցիր որ ասոր վերջը աղէկ
չըլլար. . .

Տէր Ղուկաս.— (աղայրած) Ի՞նչ բան կ'ուզէք:

Ա. Գիւղացի.— (առաջ կ'անցնի՝ կր կորնի քիւր կորին)
Ձէք գիտե՛ք ի՞նչ կ'ուզենք, մենք ի՞նչ երգում ըրինք Շիր-
քի պէկին առջեւ:

Ազնաւոր.—Տղա՛ս, ինչո՞ւ այդպէս կ'խօսես, մեզի Շիր-
քի պէ՛քը պէտք է թէ մեր ազգը. . .

Ա. Գիւղացի.—Մեր ազգը ըր՝. . . մեր ազգը կ'պա-
հանջէ որ վարդապետին օրը խօսախ շինենք մեր բռնաւորին
համար. . . Հա՛, մեր ազգը այդ կ'պահանջէ սեղմէ. . .

Տէր Ղուկաս.—(Ազնաւորին) Կեցի՛ր, աղա՛ս, ասոնց
խօսք հասկնելու համար ապմա առեալքանէն պիտի խօսես. . .
(Բ. գիւղացուն) Որդեա՛յ, լսէ թէ ի՞նչ կ'ըսէ առեալքանը.
անկամ մը Տէրն մեր Քրիստոս, կիւրակի օր մը իր աշկերա-
ն երուն հետ սեղ մը կ'երթար, երբոր աշակերտներն սկսան
խաշոն քաղել, որ այն ատենուան օրէնքով մեղք էր, Բրիս-
տոս Տէրը ներեց անոնց. . .

Ազնաւոր (յայրապիսի).—Հը՛, ասոր ի՞նչ պիտի ըսէք,
Ա. Գիւղացի.—Ինչ պիտի ըսենք, հէլպէթ այդպէս ըլլա-
լու է, բայց խաշոն քաղելն ու Սայիտ պէկի խօսախ շինելը
կապ ունին իրարու հետ:

Ազնաւոր.—Հիմա ի՞նչ կ'ըսէք, ճանրմ, դուք Տէր պա-
պայէն աղէկ չէք դիտե՛ր ա. . .

Ա. Գիւղացի.—Դու որ աղպէս կ'ըսես նէ, ասոր մեղքը
տէր պապան իր վիզը կ'առնէ:

Ազնաւոր (Տէր Ղուկասին նայելով).—Ի՛նչէ ինքն հոս է,
կ'առնէ նը թող ըսէ:

Տէր Ղուկաս (ոսփի կայնելով հանդիսաւոր եղանա-
կով կ'դատնայ ժողովուրդին).—Սիրելի ժողովուրդ,
քահանաները ժողովուրդի բոլոր թեթեւեղելու պարտաւոր են
Լսեցէ՛ք ինչ կ'ըսեմ. մէկ կողմն Աստուծոյ սուրբ պատուի-
րանք կայ թէ «ձառայք հնազանդ լիցին տէրանց իւրեանց»,
միւս կողմէն մեռելոցին օրն աշխատելու մեղքը իմ կար-
ծիքով աւելի աղէկ է պզտիկ մեղք մը գործել, քան թէ Աս-
տուծոյ պատուիրանը օտքի առի առնելով, մեղայ Աստուծոյ,
ամբողջ ազգ մը հազար տեսակ պատիժ պատու հասի ենթար-
կել. . . այդ տեսակ պատուիրանադանցութեամբ Աստուծոյ
բարկութիւնը կ'շարժենք եւ սովր. մահաբաժամը, կար-
կուտը, որպէս պատիժ վրանիս կ'թափենք:

Ժպտովրդէն ձայն մը.—Մեղքը վիզդ կ'առնես այն ըսէ
դուն. . .

Տէր Ղուկաս.—Ինչ ընեմ, ուզեմ չուզեմ, պիտի տանեմ. . .

Ա. Գիւղացի.—Հա՛, բոկիք չ'մնաց կարծեմ. . .

Գիւղացի միաբերան.—Այո՛, այո՛:

(Կ'մտնեն Սայիտ պէկ իր քիկնապահներով, սպառազի-
նուած Սայիտ պէկ խոխոս բայերով կ'յառաջանայ դեպ ի
Տէր Ղուկասը, քիկնապահները, ձեռներկին դաշններու դաս:

սակին վրայ դրած, երկու քայլ հեռաւորութեան վրայ սկ-
նածանօօք կը սպասեն: Հայ գիւղացիք վախճանելով եւ
կ'աշուին, չհաւատարման լայն Սայիս պեկին: Տէր Ղու-
կաս եւ Ագնաւոր ոսփի կ'եղին եւ խոնարհ գլուխ կուտան
Սայիս պեկին եւ ձեռնաւած կ'կանգնեն:

ՏԵՍԻԼ Է.

Նոյն, Սայիս պեկ եւ քիկնապաններ

Տէր Ղուկաս (Սայիս պեկին).—Պէկ էֆէնտի, անշտի ու-
րախ եմ որ իմ ժողովուրդին հետ մէկտեղ այսօր բաղդ պիտի
ունենանք մեր անձնութեան եւ հաւատարմութեան կեն-
դանի ապացոյցը տայ... Թէ մեր ժողովուրդն ուրան
հաւատարիմ է ձեր մեծութեան, անկէ կ'երեւայ որ վարդա-
վառի մեծութիւնը որը յանձն կ'առնենք աշխատել ձեր հռչակապ
խօսարարին շինութեան վրայ եւ տարակոյս չունիմ որ ձեր
մեծութիւնն ալ իր քաղցր հովանին անպակաս պիտի բնէ
մեր գլխէն:

Հայ Գիւղացիք.—Կեցցէ Սայիս պեկը...

Սայիս Պեկ.—Շատ շնորհակալ եմ ձեր արտայայտած հա-
ւատարմական խօսքերուն համար, միանգամայն յատուկ եմ
որ գիւղին Հայերն անխափս պիտի պահեն իրենց հաւատար-
մութիւնը: Արդէն գիւղին խաղաղութիւնն ու շահն ալ այդ
կ'պահանջեն եւ ես միշտ պարտաւոր եմ այս ժողովուրդը
պաշտպանել կարգ մը խռովարարներու սոսնձութիւններէն:
Բայց ինչու այդպէս քշուոր են (ժողովուրդը ցոյց տալով
Տէր Ղուկասին):

Տէր Ղուկաս.—Տակաւին պիտի գան, պէկ էֆէնտի:

(Կ'մտնեն Մեղիք Մուրա, Գաբրիէլ, Հրաչեայ եւ խումբ
մը երիտասարդներ եւ առանց Սայիս պեկին ողջունելու
կ'առնուին ժողովրդին):

ՏԵՍԻԼ Ը.

Նոյն, Մեղիք Մուրա Գաբրիէլ, Հրաչեայ եւ խումբ մը երի-
տասարդներ

Սայիս Պեկ (նորեկներուն).—Ձեր գործիքներն ուր են
հապա:

Մեղիք Մուրա (առաջ անցնելով).—Ինչ գործիք կ'ուզէիք:

Սայիս Պեկ.—Թի, փետառ, բահ, բրիչ...

Մեղիք Մուրա.—Հայ ժողովուրդն եկեղեցի կ'երթայ
առանց այդ գործիքներուն: Հոս պէտք եղածը մօմն է եւ
խոնկը...

Սայիս Պեկ (գրգռուելով եւ սքերը շուռ մուռ տալով).—
Ո՛վ համարձակութիւն տուց քեզ այդ լեզուն գործածելու:

Մեղիք Մուրա.—Տարբեր լեզու մը չունիմ որ գործածեմ,
ձեր հարցումներուն է որ կ'պատասխանեմ:

Սայիս Պեկ.—Բայց գիտե՞ս դու արդեօք, որ իշխանութիւն
ունիմ կարելու այդպիսի լեզուները, (ոտնը գետնէն զարնելով)
անա՛րգ կեանք...:

Մեղիք Մուրա (ստուարիւն).—Ձեմ գիտեր եւ սակայն
կ'ուզէի գիտնալ, թէ ո՛վ տուց քեզ այդ իշխանութիւնն եւ
թէ ինչ իրաւունքով դիմ անարգ եւ կեանքս կ'անուանեմ:

Սայիս Պեկ.—Ահա թէ ինչ իրաւունքով (սուրը վերկացնե-
լով կ'յարձակի Մեղիք Մուրասին վրայ... Հրաչեայ եւ Գաբ-
րիէլ ձեռնախայտելով կ'արգիլեն հարուածը... Մեղիք Մու-
րա դաշուկը կ'աշի եւ կ'սոյսանայ ախոյանին վրայ, բայց
Հրաչեայ եւ զնկերներ ձարպիկ շարժուներով կ'միջանեն
ժողովուրդը կը մասնուի սարսափի եւ խուճապի... Սայիս
պեկի քիկնապաններն ալ տեսնելով կ'յարձակին ժողովրդի
վրայ... Հայ երիտասարդները գերբնական ձիգեր ի գործ
կ'ղնեն առաջն առնելու արիւնահեղութեան...:

Տէր Ղուկաս (մտադրելով եւ բազկասարած).—Ո՛վ Տէր,
դու խելք տաս մեր անասուններուն, որ ես կենան այս
անօրէնութենէն...

(Կ'մտնեն Ծիւրի պեյ իր քիկնապաններով):

ՏԵՍԻԼ Թ.

Նոյն, Ծիւրի պեյ եւ իր քիկնապանները

Ծիւրի Պեկ (սուսերամերկ վրայ վագելով անեղազոյ
ձայնով կ'առնուայ Սայիս պեկին).—Սայիս պեկ, քեզի է
խօսքս (Ծիւրի պեկի քիկնապաններէն ոմանք կ'անցնին
Մեղիք Մուրասի եւ անոր զնկերներուն կողմը պաշտպան-
դական դիրքով):

Սայիս Պեկ (կասաղութեամբ).—Ըսէ ըսելէք, բայց իսկոյն
արիւնս գլուխս կ'զարնէ եւ հոգիս անհարկն զանութեամբ
կ'լեցուի...:

Ծիւրի Պեկ.—(եռանդագին) Եթէ քու երակներդ մէջ
իրաւ որ աշիբէթի արիւն կ'աղայ, հրամայէ թիկնապանն...

բուդ որ աղատ ձգեն ժողովուրդը... եւ եթէ հաշիւ մը ու-
նիս, կրնաս ինչ հետ մտքել...

Սայիս ՊԱԿ.— Իր թիկնապահներուն՝ է՛յ թիկնապահներ, այս ժողով մանավանդ հրաւեր կ'ապրուայ ինչ... մ'կզի կեցէք եւ թող մար սերը զձեռն այս գաղութանը...

Բրդերն կ'մեկուսանան, քեմիկն մէջտեղը ազատ սարածու: քիւն մը կ'մնայ եւ երկու պիկերը կ'պատահանին մեկու-
մարտի: Եւր յուրիսն:

Սայիս ՊԱԿ.— Օն տրեմն, սկսինք:

Շիւրի ՊԱԿ.— Սկսինք...

(Նախ Սայիս պիկը կուսայ ազատիչներ եւ կ'սկսի մեկու-
մարտ սուրերով: Սայիս պիկի սուրը քերտակի կ'պոյժի
Շիւրի պիկի քեմիկն. վերջի նա խուսափելով հարու-
ծեն կ'խոյստայ Սայիս պիկի վրայ եւ արին ծայրը կ'մխ-
անոր կուտօք: Սայիս պիկի թիկնապահները ձեռքերը արե-
րուն կ'սանկեն, բայց Սայիս ձեռքի նշանով կ'արգիւն զանոնք:

Սայիս ՊԱԿ.— (Հարուած մը եւս իջնելով ընդունայն)
Ահա, բարեկամ մ'... անգամ մ' այ:

(Շիւրի պիկին կ'յայտողի երրորդ հարուած մը եւս իջ-
նիչ նոյն ուղղութեամբ):

Շիւրի ՊԱԿ.— (Տեսնելով որ Սայիս պիկի ձեռքին սուրն
ինկաւ, կանգ կ'առնէ) Վերջ-պէ՛ս... (թիկնապահները
կ'բռնեն Սայիս պիկը):

Սայիս ՊԱԿ.— Ահ... հասրէթս փոքր մնաց... կ'զգամ որ
հոգիս հրաժեշտ կուտայ մարմնէս... բայց կ'ուզէի մահէս
առաջ խոստովանիլ որ... ես անիրաւ էի... (ջղած զանոն
ցնցումներով) լսեցէք, սիրելի թիկնապահներս, հախառի
բնորոշումս առօրոյ թեան վրէժի պարագ պիտի չգնեմ ձեր
վրայ... այլ եղբայրութեան, Համերաշխութեան... ան-
խաղախ դրացիութիւնն է միայն որ զձեզ պիտի տանի գե-
ղի... քան... գեղի... (կ'մեկնի, Ա.Ռ.Ա.Ջին, ՉԱՆԳԱԿ):

Շիւրի ՊԱԿ.— Մեռաւ... Չզայտող բռնապետին չրթունքը
չիբցաւ բոկի՝ Դի.Պի Ա.ՉԱՆԳԱԿԻՆ... (դառնալով Հայ
գիւղացիներին, յուզում ձայնով) Հայրենակիցներ, գուք
տեսաք ԲՈՒՆԱԳԱՆԻ, ՄԱՀԸ. ինչ որ անկարող եղաւ բռնա-
բըն արտաւանդ խօսքով, մենք մ'ը համերաշխութեամբ
իրականացնենք կեանքի մ'ը գործով...

Ժողովուրդ.— (որոտնդոտ ձայնով) Կեցցէ՛ ազգերու հա-
մերաշխութիւնը, Կեցցէ՛ Ազատութիւն...

Վ. Ս. Բ. Ա. Դ. Ո. Ե. Բ.

Վ. Ե. Բ. Չ.

<< Ազգային գրադարան
NL0313344

21465